

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקחלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת תזריע - מצורע

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתנו שטוחה לפני המעיינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשיות תזריע - מצורע

מפתח העניינים

המצורע פגם וקלקל את כח הדיבור / כח הדיבור הוא המקשר והמחבר בין הבריות / מדת תשובתו לפי מדת משובתו / מדוע לא רואים שכל מי שדיבר לשון הרע נהיה מצורע / המצוות התדירות צריכות חיזוק יותר / מצוות כיבוד אב ואם על ידי הדיבור / מצוות כיבוד אב ואם בתבונה ובדעת / הדיבור משפיע על לבו של האדם / ענפי מצוות כיבוד אב ואם / ברכת המזון - בנחת בקול רם ובשמחת הלב / ברכת התורה - צריך להזהר בה מאוד / מצוות תלמוד תורה - ללמוד וללמוד / קריאת שמע - קבלת עול מלכות שמים / להורות את בני ישראל / השח שיחה בטלה עובר בעשה

מפתח חידושי תורה - פרשת תזריע

א. בענין מנהג הדלקת נרות במילה.....

מפתח חידושי תורה - פרשת מצורע

א. בענין וידוי המצורע על קרבנותיו.....

מפתח שנות חיים

קב. כיסוי הדם.....
קג. כתיבת ספר תורה.....
קד. ל"ג בעומר.....
קה. לדון לכף זכות.....
קו. לולב ומוניו.....
קז. לשון.....

מפתח חידושי סוגיות

מד. בענין קרבנות יום שמיני למילואים.....
מה. בענין שמן המשחה.....
מז. בענין קריעת ים סוף.....

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת כל מתי ישראל, ובכללם

יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יוסף בן אסתר
שמועון בן עליה	יפה בת עליה	יעקב בן עליה
סימי בת חנה	אליהו מאיר בן סימי	מרגלית בת סימי
מסעוד בן אסתר	מסעודה בת חסיבה	פיבי בת חסיבה

תנצב"ה

המצורע פגם וקלקל את כח הדיבור

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בעניני הפרשה, פרשת מצורע.

וידבר ה' אל משה לאמר. זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן.

המפרשים הסבירו, 'זאת תהיה תורת המצורע - ביום טהרתו', התורה, היא שתהיה הטהרה של המצורע. שהרי קלקול המצורע שבעטיו הוצרך לצאת מחוץ למחנה וכמו שנאמר 'מחוץ למחנה מושבו', ורש"י מוסיף שגם עם הטמאים אין לו לשבת אלא צריך הוא להיות בודד לגמרי, היה בפה. וכך דרשו רבותינו (ערכין טז:) את הפסוק שלנו 'זאת תהיה תורת המצורע', 'מצורע' הוא נוטריקון 'מוציא שם רע', כי בחטא הלשון באה הצרעת על האדם.

הקדמונים אמרו, כי האדם הוא איש חברתי, וכלשונם: 'איש מדיני'. דרכו וטבעו של האדם להיות תמיד יחד וחלק מן החברה, אבל המצורע הלך וקלקל את האחדות וגרם פירוד בין איש לרעהו ובין איש לאשתו כמו שאמרו רבותינו (ערכין טז:), ולכן מדה כנגד מדה גם עונשו הוא שישב בודד מחוץ למחנה, ללא רעים וחברים וללא משפחה. כשהוא ישב שם לבד, יחשוב על מה שעשה וישוב בתשובה.

איך נוצר הקשר באמצעות בני אדם, ואיך פועלת החברה? - רק בכח הדיבור. כאשר איש מדבר עם רעהו נוצר ביניהם קשר שמוליד גם אהבה אחוה ורעות, אבל אם יושבים שני אנשים זה על יד זה ואינם מדברים כלום, לא יהיה ביניהם שום קשר וענין משותף.

המשנה אומרת (אבות ב, ב) 'שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים', ומפרש שם התוספות יום טוב, כי אלו השנים אכן יושבים ולומדים תורה, אבל הלימוד שלהם הוא כל אחד בפני עצמו. אין ביניהם דברי תורה, ביחד. וכיון שאין ביניהם דברי תורה ואין להם שייכות זה עם זה בתורה, הרי זה מושב לצים. מדוע זה נקרא 'מושב לצים'!? כי אם שניים יושבים כאן ועוסקים בתורה, למה לא תדברו אחד עם רעהו!? אין זה אלא מפני שכל אחד אומר על השני, 'מי הוא בכלל. הוא ספק אדם ספק ג'וק... וכי אתו אדבר!' אין זה מכבודי'. הוא מזלזל בשני. וזלזול זהו גדר הליצנות, ועל כן נקרא זה 'מושב לצים'.

כח הדיבור הוא המקשר והמחבר בין חבריות

רבה של ירושלים היה הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, אשר היה רב בירושלים שבעים שנה והיה ידוע בפקחותו העצומה. פעם היה מעשה באחד שהלך והתחתן, אבל לא ידע איך לקיים את המצוה של 'ושמח את אשתו', אשר באמת יש להודיע ולהזהיר עליה שהיא לא כקדשים וקרבתות אלא היא מצוה שנוהגת גם בזמן הזה... אותו אחד היה הולך ולומד בישיבה, וכשהיה חוזר לביתו היה מיד נזכר בהלכה של 'אל תרבה שיחה עם האשה' (אבות

יש כאלו שתמיד תמצא שיש הלכות בודדות שהם יודעות, כמו ההלכה הזו של 'אל תרבה שיחה עם האשה' או 'אין משיחין בשעת הסעודה', ומפרשים את זה בדברי תורה שאסור להשיח בהם... ואם בכל אופן הוא אומר איזה דבר תורה, גם אז יש לו דבר תורה מפורסם: 'מים אחרונים חובה'... ויש עוד הלכה מפורסמת, שנקראת 'טירחא דציבורא', ובכל פעם שמאריכים בתפילה או בשיעור בבית הכנסת הוא מזדעק 'טירחא דציבורא'!... אלו הלכות שהתפשטו בכל בית ישראל, ושאר ההלכות מונחים בקרן זוית...

מבל מקום אותו אחד היה שקדן גדול, וגם כשהיה מגיע אל הבית לאכול לא היה מדבר. באצבע הוא רומז שצריך לקבל כבר את המנה השניה ולאחר מכן את השלישית, ואחרי שהוא גומר לאכול, מברך והולך חזרה לשיבה. אשתו רצתה לדבר אתו קצת, אבל אין עם מי לדבר... עוברים יום ויומים חודש וחודשיים, כמה היא יכולה לסבול?! הלכה ודברה עם מי שדברה, ובאו אצל רבי שמואל סלנט וסיפרו לו אודות האיש הזה.

שמע רבי שמואל סלנט ואמר, 'תגידו לו שרבה של ירושלים מבקש ממנו שיבוא אליו בדחיפות, מחר בשעה שתיים בצהריים'. הוא התפלל, 'מה הרב רוצה ממני? מה עשיתי?!' אמרו לו, 'אין לנו מושג, אבל אם הרב אמר - אתה צריך לבוא'. למחרת בשעה שתיים בדיוק אותו אחד אכן דופק בדלת כשכולו נרגש ונפחד, והוא שומע את קולו של רבי שמואל שמזמין אותו להכנס.

נכנס ומצא את רבי שמואל סלנט כשהוא באמצע הארוחה. רבי שמואל החווה באצבעו על הכסא לידו, והזמין אותו לשבת. אותו אחד התבייש ולא היה לו נעים, אבל לא היו לו הרבה ברירות... רבי שמואל המשיך באכילתו בניחותא, אכל את הלחם, את המרק, שתה את המים וכיוצא, וכל אותו הזמן אותו אחד יושב שם כמו על גחלים, כשכולו מתפלל על מה ולמה הרב קרא לו. אחרי חצי שעה, כשהוא כבר מחשב להתעלף, פנה אל הרב ואמר לו 'כבוד הרב, אמנם אין זה מן הכבוד שאני אפתח בשיחה, ושורת הדין ומדת הכבוד שהרב הוא שיפתח תחילה. אבל אני כבר לא יכול להחזיק עוד מעמד, ונפשי בשאלתי בשביל מה קרא לי הרב ולצורך מה הזמין אותי?!' כבר חצי שעה אני יושב כאן כשהרב אוכל ולא מדבר אתי כלום!'

אמר לו רבי שמואל, 'בדיוק בשביל זה קראתי לך. כדי שתרגיש ותדע איך אשתך מרגישה בשעת ארוחת צהריים. גם היא יושבת ומחכה לאיזו מילה שלך, ואתה יושב ואוכל ונעלם לך'...

זהו הכח והטבע של האדם, שהוא יצור חברתי ואיש מדיני, - כח הדיבור שלו. בשביל זה הקב"ה נתן פה לבריות, כדי שיהיה להם קשר האחד עם רעהו. אבל כשמגיע אחד ומשתמש בפה שלו להיפך ממה שרצה הקב"ה, 'משלח מדנים בין אחים', מוציא שם רע ומפריד בין הבריות, מוציאים אותו מחוץ למחנה ואומרים לו 'שב בחוץ עד שתפיק ותלמד

לקח'. והיה אם לא למד לקח ולא עשה תשובה, יכול הוא להשאר עד יומו האחרון מחוץ למחנה, כיון שסימני הצרעת עודם בו. אבל אם הוא הבין מה חטא ופגם ועשה תשובה, תסור הצרעת ממנו.

מדת תשובתו לפי מדת משובתו

ומה התפקיד של המצורע? - לקיים מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ראשון העיקר העשירי) שהחוטא צריך שתהיה מדת תשובתו לפי מדת משובתו, ויטיב פעליו במה אשר זדה עליו, ואת מה שהוא קלל ולא עשה כדת וכדין הוא יתקן. אם הסתכל בעריות יתנהג בשחות העינים, וכך בכל חטא וחטא שעשה האדם, יראה לנכון לתקן את אותו הדבר עצמו שבו הוא פגם. והמצורע הזה שפגם בפה שלו בחטא לשון הרע יראה לעסוק בתורה, וזהו שאמרה התורה 'וזאת תהיה תורת המצורע - ביום טהרתו', התורה עצמה היא תהיה הטהרה והתיקון למה שעשה המצורע. ובכל האיברים אשר חטא, אומר רבינו יונה, ישתדל לקיים בהם המצוות, וכך אמרו רבותינו ז"ל, הצדיקים, באותו דבר שחוטאים - בו הם מתרצים. באותו הדבר עצמו שהם חטאו, שם הם עושים את התיקון, ובאותו האיבר שעשו בו עבירה, משתדלים לעשות בו מצוה.

אמרו (ויקרא רבה א, ד), אם עשית חבילות של עבירות, אם חלילה אדם נכשל לא בעבירה אחת או שנים, אלא בחבילות חבילות של עבירות, מה יעשה? - עשה כנגדן חבילות חבילות של מצוות. ורבינו יונה מביא דוגמאות: רגלים ממהרות לרוץ לרעה, כנגד זה - יהיו רצות לדבר מצוה. לשון שקר, אדם שרגיל לדבר שקרים, מה תקנתו? - אמת יהגה חיכו. התקנה שלו שמכאן ואילך יהיה דובר אמת, ופיו יפתח חכמה ותורת חסד על לשונו. ידים שופכות דם, והכוונה לא רק למי שרוצח ממש, אלא גם למי שנכשל באבזוריהו דרציחה, שהרי כפי שלימד אותנו הרמב"ם באגרתו, לכל עוון ועוון יש שורש ויש ענף. יכול להיות שאדם נקי מהשורש ומעולם לא רצח והרג אדם, אבל בענפים, ממה שמסתעף מהאיסור - הוא נכשל, כגון שהלבין את פני חבירו ברבים. זהו דבר שכיח שאדם אומר איזה מילה לחבירו בפני אחרים, ואזיל סומקא ואתי חיורא', וכאן הוא נכשל באבק רציחה. מה תקנתו של אחד כזה שהידים שלו שפכו דם?! - עליו להרבות ולהגדיל חיים. איך יעשה את זה? - פתח יפתח את ידו לאחיו העניים ויחיה אותם במתן עזרה להם כפי יכולתו. עינים רמות, מי שהוא שחצן וגאוותן, יהיה עכשיו דכא ושח עינים. לב חורש מחשבות און - בלבו יצפון אמרי תורה, ומשלה מדינים בין אחים, שזהו הקלקול של המצורע, יבקש שלום וירדפהו.

מדת תשובתו של אדם צריכה להיות לפי מדת משובתו. והיות וקלקולו של המצורע הוא בפה, תקנתו במצוות הפה. הן בלימוד התורה, והן בריבוי שלום בין איש לרעהו, כמו שראינו.

מדוע לא רואים שכל מי שדיבר לשון הרע נהיה מצורע

בענין הזה של המצורע, צריך להקדים הקדמה חשובה. יש אנשים שטועים ואומרים, 'הנה, אני דברתי כמה טונות של לשון הרע ורכילות, ואני לא רואה שיש בי לא צרעת ולא בהרת ולא שאת או ספחת, והכל בסדר אצלי'. מה באמת ההסבר בזה? וכי הקב"ה יעשה את תורתו פלסתר?! חלילה וחס.

כבר רבינו החפץ חיים שאל בספרו שמירת הלשון (שער הזכירה פרק ו' ופרק ח' ופרק י"ז, ושם ח"ב פ"ט) את השאלה הזו, והוא מביא כמה תירוצים מאת הקדמונים. הסבר אחד, אומר החפץ חיים, גם בשביל לקבל את הצרעת שדברה עליה התורה, צריך להיות בעל מדרגה, ולא כל אחד זוכה לזה. מרים הנביאה, הגם שכוונתה היתה לטובה וגם הדיבור שלה לא היה דיבור לשון הרע גמור אלא אבק, קיבלה צרעת. אבל היא היתה צדקת, ולכן היא קבלה את הצרעת בגופה. יש אחד שלא זוכה לקבל את הצרעת הזו, ומקבל תמורת זה משהו אחר, כגון עניות. הגמרא אומרת (נדרים סד:): שמצורע חשוב כמת, וגם עני חשוב כמת. אדם עומד ותמה, איך זה שכל עסק שהוא פותח, רק גורם לו נזקים, וכל משהו שהוא עושה לא מצליח. אם מיישמו אחר פותח את אותו עסק הוא מרוויח לאלפים ולרבבות, אבל כשהוא עצמו פותח את העסק, הכל נכשל פעם אחר פעם. הוא מתפלל, 'איך זה?!' ואיננו יודע כי הוא אשם. הוא קיבל את עונש הצרעת בעניות שלו.

עוד ביארו הקדמונים, שיש גם מושג של צרעת בנפש. האדם הוא יצור גשמי שמוקף בחושים גשמיים, כגון חוש הטעם, השמיעה או הריח, וכל ההשגות שלו הם רק השגות גשמיות, ואיננו יודע דבר מעניניו הרוחניים. רק מתי מעט ויחידי סגולה זוכים לראות ראייה רוחנית של ממש. יש אחד כזה שמדבר לשון הרע והוא מתפלל 'איפה הצרעת שהבטיחה לי התורה?!' והיא אכן הגיעה, וקיימת בנשמתו. ואוי ואבוי לו לאותו אחד שהנשמה שלו היא שקבלה את הצרעת.

לכן צריכים מאד מאד להזהר בענין הזה של לשון הרע וקלקולי הפה. ואם אדם כבר קלקל בזה, התקנה צריכה להיות בדיבורים קדושים, כמו שראינו.

המצוות התדירות צריכות חיזוק יותר

בספר חרדים, מסדר את כל המצוות של התורה לפי אברי האדם, ועל כל איבר ואיבר הוא כותב אלו מצוות אדם יכול לקיים בו. שם הוא מביא (פרק י"ב) את המצוות עשה מן התורה, יש מצוות שהם מן התורה, ויש מצוות שהם מדרבנן, כאלו שתקנו לנו רבותינו. כאן אנחנו עוסקים במצוות מהתורה, התלויות בפה בקנה, הפה עצמו גם הוא מחולק לשנים. יש את הקנה, דרכו האדם נושם ובאמצעותו הוא מדבר, ויש את הושט, שעל ידו הוא אוכל.

ואפשר לקיימן בכל יום, יש מצוות שהם נוהגות פעם בשנה כמו אכילת מצה, שהחובה לאכלה היא רק בלילה הראשון של החג, כך זה גם בתקיעת שופר, נטילת לולב וכיוצא בזה, אבל יש מצוות תדירות שנוהגות בכל יום ויום, שעה שעה.

במצוות האלו התדירות צריכים להשגיח יותר, כי מצוות שמגיעות מזמן לזמן, בגלל שהם לא תדירות ואנחנו מברכים עליהם שהחיינו, אנשים מחבבים אותם ונוהרים בהם. לפני כמה שנים כשהיתה ברכת החמה שמגיעה פעם בעשרים ושמונה שנה, קמו כולם בחצי הלילה, כולל אלו העצלים ביותר, התפללו עם הנץ החמה ועמדו על הגגות לברך את ברכת החמה בהתלהבות ובשמחה. הברכה של ברכת החמה היא ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית, וכעין אותה הברכה שמברכים על הברק או הרעם 'שכוחו וגבורתו מלא עולם', ועוד לא ראינו מישהו שקם בחצי הלילה כדי לברך את הברכה על הרעם... כל דבר שאדם רגיל בו הוא גם בו ומאבד את החשיבות ואת הערך כלפיו.

לכן המצוות האלו שנוהגות תמיד בכל יום, צריך להזהר עליהם יותר. שמעתי מגדול אחד שאמר, 'יש אנשים כאלו שהתרי"ג מצוות בשבילם זה תרי"ג בעיות, והם מחפשים פתרונות ודרכים איך אפשר "להסתדר" אתם'. כל מצוה היא בשבילם 'התמודדות' והם מחפשים איך להתגבר עליה, ואם היו יכולים להסתפק בשבע מצוות בני נח היו שמחים. ולא שמים הם לב למה שאומרים בבוקר 'שלא עשני גוי', שעל זה עיקר הברכה שהם אין להם אלא שבע מצוות ואנחנו יש לנו תרי"ג מצוות יקרות, וכפי שהזהר הקדוש (ח"ב דפ"ב ע"ב) מכנה אותם 'תרי"ג עיטין', שש מאות ושלוש עשרה עצות, איך נוכל לזכות לחיי עולם הבא.

מצות כיבוד אב ואם על ידי הדיבור

כאן מביא החרדים מצוות שאפשר לקיים בפה, ואפשר לקיימן בכל יום. ולא מדובר על מדת חסידות או חומרא וכיוצא אלא מצוות עשה מהתורה. מצוה ראשונה, דיבור חמישי של עשרת הדברות. מהו הדיבור החמישי?! - 'כבד את אביך ואת אמך' (שמות כ, יב). פשט המקרא, אומר החרדים, שחייב לכבדם בדיבור. הרבה פעמים אדם לא שם את לבו לדבר הזה. הוא יודע היטב את מה שאמרו רבותינו שאדם חייב להאכיל להשקות ולעשות את כל צרכי ההורים כמו עבד שעושה לאדוניו, אבל את פשט המקרא, שאדם צריך לכבד אותם בדיבור, הוא שוכח. על האדם לדבר איתם בלשון רכה, לשון כבוד ולשון אדנות, כמי שמדבר למלך. ובאמת כך אמרו רבותינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ח), שהאב הוא המלך לבנו. היום יש מצבים שהסגנון הוא הפוך והאב מרגיש כמו עבד כלפי הבן שלו, ולא היא. חייב אדם לדבר אל אביו כמדבר למלך, ובכל דיבור מכבד כזה, מקיים האדם מצות עשה מן התורה.

שמעתי מראש ישיבה גדול שהיה אומר, 'איזה בן לא אומר כיום לאבא או לאמא שלו, אוף, כמה אתם מטריחים עלי'. מי התיר לך לדבר בצורה הזו?! דיבורים כאלו

אתה יכול לדבר רק עם עצמך. לך ותעמוד ליד המראה, ושם תאמר 'אוף, למה אתה עושה מה שאתה עושה'... אבל לדבר כך אל האב?!! - אדם צריך לדבר אל אביו ואל אמו כמו שמדבר העבד עם אדונו. וכשאדם מדבר אל אביו ואל אמו באופן הזה, הוא מקיים את פשטות ציווי התורה של כבד את אביך ואת אמך. ומגזירה שווה למדו שחייב גם לכבדם בגופו ובממונו.

הרבה פעמים עיקר הכיבוד הוא לא מה שאדם נותן להורים שלו, אלא היחס שהוא מעניק להם והדיבור שהוא מדבר אתם, וכמו שאמרו רבותינו (קדושין לא.), יש אחד שמאכיל את אביו פסיוני, שהוא מין עוף נדיר טעם וערב, שגם במזללות המתהוות בזמננו והמתרבות כפטרויות אחרי הגשם אי אפשר להשיג אותו, אבל כיון שמדבר עם אביו בסגנון קשה ומזלזל, מקבל עבור זה גיהנם. ולשון רבותינו בירושלמי (פאה פ"א ה"א) 'נמצא מאכיל את אביו פטומין ויורש גיהנם', ולא על חנם אמרו רבותינו את הלשון 'יורש גיהנם', כי כמו שירושה בשונה ממתנה היא בודאי תגיע יום אחד לאדם, כך גם הגיהנם באופן ודאי יגיע לזה שמזלזל באביו. נכון שאתה מביא לאביך מעדני מלכים, אבל מי התיר לך לדבר אתם בשפה מזלזלת?!

מצות כיבוד אב ואם כתבונה ובדעת

צריכים אנחנו לתת את הדעת על המצוה הזו של כיבוד אב ואם. אחד מגדולי רבותינו בדור הקודם, רבי אברהם מטשכנוב זצ"ל, היה איש אמת ומדקדק בהלכה עד קוצו של יו"ד^א. עליו מספרים, שפעם בשבת אחת הביאו לכל היושבים על השולחן כוסות תה לשתות,

א. החזון איש אומר שעיקר יראת שמים של אדם נמדדת בדקדוק ההלכה שלו. כשאדם יבדוק את עצמו הוא יראה שאכן הוא מקיים מצוות, אבל הוא אינו מקפיד על דקדוק ההלכה כדבעי. יש הרבה פרטים במצוות שהוא אומר עליהם 'עכשיו קשה לי, בהזדמנות אחרת אשתדל', וכיוצא בזה. למצוא אדם שמקפיד לדקדק בכל פרט ופרט במצוה בלי לוותר על שום דבר, זה לא קל, ואדם שמקפיד על זה, בשם ירא שמים יקרא.

מספרים על הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שפעם התפלל בבית הכנסת, ולפתע הגיע שליח והזמין אותו לבוא לאסיפת רבנים דחופה שהתכנסה לרגל איזה ענין דחוף חשוב ונחוץ. רבי משה הביט, וראה שיש מישחו שעומד עדיין ומתפלל, והרי זו היא הלכה פסוקה בשלחן ערוך (אורח חיים ק"ב, ד) שאסור לעבור כנגד המתפלל. עמד רבי משה במקומו ולא זו. אותו שליח התחיל קורא לו, 'כבוד הרב, הרבה רבנים יושבים ומחכים לך שתבוא, ויש בזה ענין של כבוד הבריות'... אבל רבי משה פיינשטיין לא זו. לאחר מכן אמר לו רבי משה, 'וכי לא ראית את החומה שיש לפני? כשיש חומה לפניך, אתה יכול לעבור אותה?!' - אני ראיתי חומה. כשיש הלכה בשלחן ערוך שאסור לעבור לפני המתפלל, זו היא חומה בצורה בשבילי, ואין אפשרות לדלג מעליה.

ואחד מהם התחיל לשתות ומיד גנח 'זה חם, זה רותח'.. אמר לו רבי אברהם מטשכנוב, 'איך אתה אומר את זה?! והלא רבותינו אמרו שכלי שני אינו מבשל... אם הם אמרו שאינו מבשל אז אתה יכול לשתות'... אדם מן השורה בודק על כוס תה אם היא חמה עם היד או עם הפה, אבל רבי אברהם מטשכנוב, איש ההלכה הצרופה, בודק אם היא חמה על ידי ההלכה.

כשנפטרה אשתו וחזרו מן ההלווייה, ראו איך שהוא נכנס לחדר שלו, פותח את ארון הבגדים שלה, מוציא משם איזה בגד ושם אותו בארון שלו. שאלו אותו: 'כבוד הרב, על מה ולמה עשית ככה?!' ורבי אברהם השיב להם, 'מה זאת אומרת, והלא מצות עשה מן התורה היא 'וירש את אשתו' שבעל יורש את אשתו, ואיך אראה שירשתי את אשתי?! על ידי שאני לוקח מרשותה איזה דבר ושם אצלי'. הוא עכשיו חזר מן ההלווייה כשכולו שבור ורצון, אבל איש אמת יודע שאם יש הלכה צריך לעשות אותה עכשיו, בלי שהיות ובלי דחיות. על זה היתה דעתו כל העת, מה דעת התורה ומה ההלכה אותה עליו לקיים בעת הזו.

לרבי אברהם מטשכנוב היו כמה בנים גדולי עולם, ביניהם רבי זאב מסטריקוב ועוד, וכל אחד מהם זכה להיות רב באיזו קהילה. יום אחד שלח רבי אברהם מכתב לכל הבנים שלו, וכך הוא כתב לכל אחד מבניו: 'בני יקירי, ב"ה אתה זוכה להיות רב בקהילה פלונית, כאשר כל אנשי הקהילה שלך מביאים לפניך שאלות ומבקשים שתורה להם כדת מה לעשות. עתה אני מצווה אותך, שאל תגיע אלי בלי לבקש אישור מראש. אם אתה רוצה לבוא אלי ולקיים מצות כיבוד אב, תשלח לי קודם לכן מכתב שבו אתה מודיע לי שאתה רוצה לבוא, ואם אשלח לך אישור, תבוא. אבל אל תגיע בשום פנים ואופן בלי לבקש ולהודיע לי מראש'. כל אחד שמקבל כזה מכתב מתפלא, וכי איפה נשמע כדבר הזה שכן שרוצה לבוא לבקר את אבא שלו צריך לשלוח לו מכתב לבקש אישור, ולחכות שבוע ושבועיים עד שאבא שלו ישיב לו אם הן או לא?! במשרדים של ימינו אנחנו שומעים דברים כאלו, אבל שכך אב יבקש מבנו?!

היום לדאבוננו זה לא כך. אם אדם רואה מישהו שעומד ומתפלל והוא מפריע לו לעבור, הוא נגש אליו, מרים אותו ומניח אותו במקום אחר שימשיך להתפלל שם... ההלכה הזו כמעט בטלה ואיננה, אבל האמת היא שזה הוא דקדוק ההלכה, ומי שמקפיד על כל פרט ופרט מגדרי ההלכה, הוא הוא ירא שמים האמיתי.

מספרים על רבינו הגדול החזון איש זצ"ל התפלל פעם, ושגמר את תפילתו ורצה לפסוע לאחוריו, ראה שמאחוריו עומד ילד ומתפלל. אותו ילד התפלל עם כל כוונות המקובלים, משך חצי שעה... וכל אותו הזמן עמד החזון איש וחיכה שהילד יגמור את תפילתו. אמרו לו הנוכחים, 'כבוד הרב, והרי זה ילד, למה אתה מחכה?!' אמר להם החזון איש, 'ומה בכך שהוא ילד?! הוא עכשיו עומד ומתפלל והשכינה נעצת לפניו, וצריכים להמתין לו עד שיסיים'. זה הוא גדר יראת שמים אמיתי, לדקדק בהלכה בלי לוותר ובלי לזלזל באף פרט מפרטי המצווה.

השתוממו הבנים על זה, אבל אם כך ציווה אבא, כך יהיה. עבר זמן ובאמת הבנים רצו לבוא ולבקר את אביהם. כל אחד שלח לו מכתב, 'לכבוד אבי מורי'. אני רוצה לבוא ולבקר אותך. האם אתה נותן לנו רשות לבוא?!! והוא השיב להם במכתב שהוא נותן להם רשות. באו אליו כל הבנים, והשאלה הראשונה ששאלו אותו, 'אבא, מה פשר הדבר הזה?!!' איך יכול להיות דבר כזה שבן שרוצה לבוא לבקר את אביו צריך לשלוח לו מכתב ולבקש ממנו רשות?!! על מה זה?!!

אמר להם רבי אברהם, ו'כי למה אתם לא מבינים?!! הלא בשבילכם ובעבורכם עשיתי את זה! כשאתם יושבים שם בערים הרחוקות, איך אתם מקיימים מצות כיבוד אב ואם?!! אין לכם אופן לקיים. אבל כאשר אתם יושבים שם ולא מגיעים אלי לפי שאתם נשמעים למה שהזהרתי אתכם שלא להגיע אלי עד שאני אזמין אתכם ואתן לכם רשות, נמצא שבכל רגע ורגע שאתם נמצאים שם ולא מגיעים אלי אתם מקיימים מצות כיבוד אב ואם'.

זו דוגמא למצות כיבוד אב ואם, כאשר היא נעשית עם תשומת לב ועם דעת ומחשבה. וכיום?!! - כמעט בטלה המצוה הזו מן העולם. אפילו בדור שלפנינו עוד היה אפשר לראות כיבוד אב ואם כהלכתו, ואילו היום אפשר ללכת ברחוב ולשמוע דיבורים נוראים של בן כלפי אביו, עד שאינך יודע מי הוא הבן ומי הוא האב. אתה רואה איך שהאב עומד ומבקש בתחנונים מבנו איזה דבר כעני בפתח, והבן גוער ונוזף בו כדבר אדון אל עבדו. באזני שמעתי מאחד שסיפר על הבן שלו, התכשיט הנפלא, איך שאביו בשבילו הוא רק היכי תמצוי לקבל ממנו ממוון... הוא מתנהג כמו סוחר ואומר לאביו, 'תשמע, אני רוצה לכבד אותך, אבל תדע לך שזה בתשלום, ולכל כיבוד יש תעריף מיוחד. למשל, אם אתה רוצה שאכבד אותך ואבוא אתך לתפילת שחרית, תשלם על זה עשר שקל. לתפילת מנחה - עשר שקל, ולתפילת ערבית - עשרים שקל, תעריף לילה...' אם הוא מבקש ממנו שיברך ברכת המזון, הוא מבקש שימתין לו רגע לבדוק בדף כמה הוא לוקח על זה, שבעה שקלים... איך יתכן כדבר הזה?!! אבא רוצה לקבל מעט נחת מהילד שלו, וזה מה שהוא מקבל?!! וזה עוד נחשב מצב טוב, כי יש אחד כזה שגם אם אביו יתן לו כל מה שירצה, לא יבוא ולא ישמע בקולו.

איך קורה כדבר הזה?!! כך זה כשרחוקים מן התורה. כאשר אדם רחוק מן התורה, גם דבר כזה שהוא מושכל פשוט נעלם ממנו, והוא יכול להתנהג בזלזול כזה אל אביו.

וכיום שהמצוה הזו רפויה, על החכם לעמוד ולהתחזק בה ולעשות אותה כדת וכדין, וליטול את שכר כולם. וכדברי בעל החרדים, זו מצוה דאורייתא שאדם יכול לקיים בכל יום ובכל שעה, כאשר הוא מכבד את הוריו. ותחילת הכל והחשוב מן הכל הוא באמצעות הדיבור, כי בכל דיבור מכבד ומוקיר אל אביו ואל אמו אדם מקיים מצוה יקרה זו, וכמו שהבאנו מדברי רבותינו - עיקר העיקרים הוא לכבד אותם גם בדברים, שיהיו שמחים ומרוצים וטוב לב ממנו.

הדיבור משפיע על לבו של האדם

ועוד יש תועלת מיוחדת בדיבור מכבד אל אביו ואמו. רבינו המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה אומר, יש הרבה דברים שהדיבור בהם פועל ומשפיע הרבה על הלב. וכך אמר הפסוק (דברים ל, יד): 'בפיך ובלבבך לעשותו'. כשאדם מדבר על דבר מסויים וחוזר ומדבר עליו שוב ושוב, 'בפיך', ממילא הדברים לבסוף יחדרו ויעשו רושם בנפשו ויכנסו אל לבו, 'ובלבבך', וסוף הדבר יהיה 'לעשותו'.

כשאדם מדבר אל אביו ואל אמו בשפה רכה ובלשון מכבדת, הדברים נכנסים אל לבו וקונים בו שבתה, וכך הוא באמת יבוא לייקר ולהעריך ולכבד אותם כדבעי.

ומוסיף בעל החרדים: דרשו רבותינו במדרש (במדבר רבה יב, יא) על נפתלי, נפתלי בנו של יעקב אבינו היה מכבד את אביו בהפלה גדולה, שהיה אביו שולחו לכל מקום שרוצה והיה זריז בשליחותו ורץ כאיל. יש אחד ששולח את הבן שלו 'לך למכולת ותביא ככר לחם', וכשהוא שלח אותו היה בוקר, אבל הככר הגיעה רק בערב... 'למה באת רק עכשיו?!' והבן עונה, 'מה זה משנה, אמרת שאביא לך ככר לחם והבאתי... מדוע זה כך? כי הבן הלך בעל כרחו ובדרך פגש חברים, התחיל לדבר אתם וכבר שקעה השמש... אם אדם היה זריז במצוה הזו ומקיים את מה שאמרו רבותינו (פסחים ד.) 'זריזין מקדימין למצוות', לא היה מתעכב רגע. ואני הכרתי אחד כזה שבכל פעם שהיה אביו מבקש ממנו דבר מה היה רץ כמו נפתלי לקיים את רצון אביו. מדוע? - כי זו מצוה מן התורה, ומה הפרש יש בין מצוה זו למצוות אחרות של תורה?! כמו שאת כל מצוות התורה אדם נזהר ומשתדל לקיים אותם בזריזות, כך גם במצוה הזו.

וממשיך המדרש ואומר: נפתלי היה זריז בשליחותו ורץ כאיל, והיה תמיד מדבר לאביו בריבוי דברי פיוס צוף דבש אמרי נועם, היינו דכתיב (בראשית מט, כא) נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר. שתי פעולות היה עושה נפתלי בקיום רצון אביו. הדבר הראשון, שהיה מקיים את רצון אביו בזריזות, וזאת עלינו לדעת שזריזות היא סימן לאהבה, וכמו שאנחנו רואים בחוש שדבר שהוא יקר לאדם, הוא עושה אותו במהירות ובזריזות. יש אנשים שתמיד אתה מוצא שהם נמצאים בין העשרה ראשונים לסעודה... בכל סעודה שיש, אתה מוצא אותם שהגיעו לפניך... למה?! כי זה חביב להם, לכן הם זריזים בזה. כאשר נפתלי עושה את רצון אביו כאילה, במהירות ובזריזות, הרי זה סימן לאהבה שהיתה לו למצוה הזו.

זו פעולה אחת. והשניה, 'שהיה תמיד מדבר לאביו בריבוי דברי פיוס צוף דבש אמרי נועם'. היה מדבר עם אביו בלשון רכה ומכבדת, ומפייס את לבו. והנה, יש אחד שיש לו אב זקן וחולה, והוא הולך לבקר אותו. נכנס אל אביו ואומר לו 'שלום אבא, מה שלומך?!' תהיה בריא' וכבר הוא גומר את השיחה ויוצא החוצה... נפתלי מה עשה?! - 'ריבוי דברי פיוס, צוף

דבש ואמרי נועם'. לא היה מסתפק במילה אחת של עידוד וברכה, אלא היה מרבה בריבוי של דברי נועם.

אנחנו צריכים לאחוז במעשי אבות וללמוד מזה. גם אתה תפקידך לבוא ולדבר עם אביך בנחת, ולפעמים המצוה היא לא לדבר אלא לשמוע, כי הרבה פעמים יש שהאב רוצה שיבוא אליו הבן כדי שיוכל לפרוק ולספר באזניו מהקורות אתו, ולהפיג על ידי זה את צערם ואת כאבו, ובפרט אם הוא חולני וכיוצא בזה. אבל יש אחד שכאשר הוא מגיע אל אביו הוא מתחיל לספר לאביו את כל הצרות שיש לו, ובזה הוא מוסיף לאביו עוד צרות על מה שכבר יש לו... בשביל זה הגעת?! - תבוא ותשמע את כאב אביך, תנחם ותעודד ותחזק אותו, ואל תוסיף לו צרות חדשות...

כלל הדברים, שעל האדם לתת את הדעת ולחשוב מה יתן לאבא שלו עידוד ומה ישמח אותו, ולעשות כל שיכול כדי לכבד ולשמח אותו. ומסיים החרדים, **במנין המצוות מנו כיבוד האב והאם למצוה אחת ופרטן שני ענפי מצוה**, כי המצוה נוהגת באב לבדו ובאם לבדה, כל אחד מהם בנפרד מחוייב הבן לכבד ולייקר.

ענפי מצוות כיבוד אב ואם

ויש עוד הסתעפות ממצוה זו, לכבד את אשת אביך, וכמו שדרשו רבותינו מהפסוק 'כבד את אביך ואת אמך', 'את' לרבות אשת אביך ובעל אמך, וכל דאתרבאי מ'את' דאורייתא הוא, הריבוי הזה שריבה הכתוב את אשת האב ובעל האם הוא מן התורה.

לעתים קשה מאוד לקיים את הפרט הזה. יש אחד שאביו או אמו נפטרו חלילה ונשאו פעם שניה, והוא מסתכל על אביו או על אמו לא בעין יפה. הוא אומר לעצמו, 'מה זה הדבר הזה?! איך זה שהכניסו לבית איש או אשה זרה, ואיך זה שאבא שכח מאשתו הראשונה' וכיוצא בזה, ובלבו הוא מקפיד עליהם, נמנע מלבוא אליהם ולפעמים גם עושה קטטות ומחלוקות בעבור זה. אדם לא מכניס את עצמו לנעלים של אבא או אמא שלו ולא מבין את הבדידות שהיתה להם ואת הצורך שלהם בעזרה, שלכן הלכו ונשאו בשנית, אלא עומד מבחוץ כשהכל טוב לו ורק מסתכל עליהם בעין רעה, ואוי ואבוי לאחד שכזה.

בעל החרדים, שהיה רב בצפת בזמן רבותינו מרן הבית יוסף ורבינו האריז"ל והיה בעל רוח הקדש, מביא להלן (פ"ט אות ל"ד) סיפור מבהיל על אחד כזה. הוא מספר שבעיר שם, בצפת, היה אחד כזה שאביו נפטרו, ואמו הלכה והתחתנה עם בעל אחר. אותו אחד לא השלים עם הדבר הזה, ולמרות שהיה ממשיך לכבד את אמו מאד, מכל מקום בתוך תוכו היה בו לה והיה חושב כל הזמן 'איך זה שככה הלכה ונשאה למישהו אחר אחרי שאבא מת'. מספר בעל החרדים, בסוף התקיים בו הפסוק בספר משלי (ל, יז), 'עין תלעג לאב ותבז'

ליקחת אם - יקרוה עורבי נחל ויאכלוה בני נשר, עין כזו שמבזה את אמו כשהיא מזקינה וכבר יש לה קמטים, 'יקרוה עורבי נחל יאכלוה בני נשר'. יום אחד הלך אותו אחד דרך ים ונהרג רח"ל, והושלך לים, וכשמצאו אותו ובאו לקחת אותו לקבורה, ראו שחסר לו עין אחת, לפי שאכלוה העורבים. לפי שהיה בו לאמו התקיים בו הפסוק הזה שאת העין שלו יאכלו עורבי נחל.

עוד מוסיף החרדים ומביא את דברי רבינו יונה, **דבכלל את אביך** הוי נמי **אח אביך**, ובכלל את אמך הוי נמי **אחות אמך**, כולם גם כן בגדר הזה של כיבוד אב ואם, וכן **אבי אביו** בכלל אביו, גם את הסבא צריך לכבד. ובכולם תחילת הכיבוד יהיה בדיבור, והרבה פעמים עיקר הכיבוד הוא בדיבור, כשרוצים לשמוע דיבור רך ומילה טובה ממנו. ומי שזהיר בזה, אשריו ואשרי חלקו.

תנא דבי אליהו, אליהו הנביא בא ולימד אותנו, **כבד את אביך וסמך ליה לא תנאף**, עשרת הדברות מחולקים לשני מחלקות בשתי הלוחות, חמש בכל מחלקה. הדיבור החמישי הוא 'כבד את אביך ואת אמך', ומיד לאחר מובא הדיבור השישי - 'לא תנאף'. מה ענין זה לזה ומדוע נסמכו שני הדיבורים האלו? **ללמדך שאם נשא אדם אשה והיא אינה מכבדת את אביו ואת אמו בעת וקנתן**, הרי הוא כאילו נואף כל ימיו.

עוד אמרו, כבד ולא תגנוב, מה ענין זה לזה, ללמדך שאם יש לו לאדם בנים או בנות בתוך ביתו ואינם מכבדים אביו ואמו, כאילו גונב נפשות כל ימיו, לכך נאמר כבד ולא תגנוב. לכן כל חרד מצוות אלהי ישראל יפקח עיניו פן יחטא באחת מאלה והתירשל ואשם, ותפגע בו מדת הדין חלילה.

זו מצוה אחת ששייכת בדיבור, והיא התקנה על פה לא קדוש. אם אדם טימא את פיו בדיבורים שאינם כהוגן, איך יתקן את הקלקול הזה? על ידי שיקיים את המצוות עשה החמורה הזו של כיבוד אב ואם בפיו ובשפתיו.

ברכת המזון - בנחת בקול רם ובשמחת הלב

עוד מוסיף החרדים, מצות עשה **שיברך לאחר אכילת המזון שנאמר** (דברים ח, י) **ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך**. זו הלכה ידועה שכולם יודעים שצריך לברך ברכת המזון, אבל גם במצוה הזו יש פרטים רבים שצריכים חיזוק. וצריך **שיברך את ברכת המזון בנחת בקול רם ובשמחת הלב**, ולדאבוננו הרב, הרבה פעמים אדם מחמיץ את הדבר הזה. יש אחד שאוכל שעה ומברך דקה... והלא זה צריך להיות בדיוק להיפך! באכילה תקצר, אבל את ברכת המזון לברך במהירות הקול! אדרבה, תברך בנחת בקול רם ובשמחת הלב, כמונה מעות. **כדכתיב** (רות ג, ז) **ויאכל בועז וישת ויטב לבו**, ופירשו רבותינו מה זה 'ויטב לבו'? - **שבירך ברכת המזון**.

אנחנו צריכים לזכור את זה, ש'הטבת הלב' זו ברכת המזון, והיו אנשים גדולים שעיקר הסיבה לאכילתם היה כדי שיוכלו לברך אחרי זה ברכת המזון. יש אנשים שמברכים את ברכת המזון עד 'הרחמן', ושם מפסיקים. למה לברך ברכת המזון בקיצור?! וכי מה בכך שזו תקנת חכמים, וכי אין זו סיבה לומר את 'הרחמן'? אדרבה ואדרבה, הלא החפץ חיים לימד אותנו את הסיבה שתקנו לומר בסוף ברכת המזון את כל 'הרחמן' הללו, לפי שכאשר אדם מקיים איזו מצוה גדולה הוא פותח לעצמו שביל בשמים, ואז הוא יכול לבקש בקשות ודרכו סלולה לפני בורא עולם שימלא את בקשותיו. ברכת המזון היא מצוה יקרה וחשובה למאד מאד, הסביר החפץ חיים, ולכן דוקא כאן תקנו את כל הבקשות האלו, כי השעה היא שעת רצון וזמן מסוגל שיתקבלו כל הבקשות האלו. איך זה שאדם יוותר על כל זה וידלג על זה?!

וכתב בספר החינוך (מצוה ת"ל) שקיבל מרבתי, שהיו גדולי עולם הרמב"ן והרשב"א, שכל הזהיר בברכת המזון מוזהר מוזהריו מציין לו בכבוד כל ימי חייו. אחת המקצועות האהובים על הציבור זה מקצוע הסגולות, והרבה אנשים מחפשים סגולות לפרנסה. כאן יש לך סגולה לפרנסה שיהיו מוזהריו של אדם מציין לו בכבוד כל ימי חייו, אם ישתדל לברך את ברכת המזון מתון מתון, בשמחת הלב ובכוונה.

ועצה טובה היא לברך את ברכת המזון מתוך הסידור (או ברכו), וכמה טעמים יש בזה. ראשית, כדי שאדם לא יתבלבל. וכי לא ראינו אחד שפותח בברכת המזון ומסיים בקריאת שמע?!... כשאדם מברך מתוך הכתב, חזקה עליו שיברך את הברכה כתיקנה, בלי לגרוע ובלי להוסיף מילים אשר לא שיערו אבותינו... כשאדם יברך מתוך הסידור, לא יהיו לו ספיקות אם אמר 'רצה' או לא אמר. ועוד טעם יש בזה, כי הקריאה מתוך הספר מעוררת את הכוונה, וכמו שאמר הגר"א (הובא בליקוטים בראש ספר אבן שלמה) 'ואמר עם הספר - ישוב מחשבתו הרעה', המחשבות הרעות והזרות יסתלקו ממנו שקורא מתוך הספר ויוכל לכוון את לבו ואת דעתו במה שמוציא משפתיו. גם המציאות מורה שמי שמברך מתוך הכתב יברך מתון מתון יותר ממי שיברך על פה, וכשאדם יזהר בברכת המזון לברך אותה בכוונה ובשמחת הלב, כמה רבה היא מעלתו.

אם אדם היה מתבונן קצת בחיוב הכרת הטובה שלו לבורא, ודאי שכל הברכות שלו היה נראות אחרת לגמרי. תתבונן, איך היית נראה לפני שאכלת... הגאון חיד"א כותב שאדם שלא אכל חצי יום, כבר אין בו כח לעשות עוון... גם אם היצר מגיע אליו ומסית אותו לדבר עבירה הוא דוחה אותו ואומר לו 'תשמע, עכשיו אני לא יכול. תחזור אחרי האוכל'... עכשיו שאכלת ושבעת, תגיד תודה כמו שצריך! ולכן אומרת הגמרא (ברכות לה.) שלא צריך להביא ראיה לחיוב ברכות הנהנין מן הפסוק, אלא הוא נלמד מכח הסברה. הקב"ה נתן לך כל מעדני עולם ואף סידר לך שהאבטיח יהיה דוקא בקיץ... וכי לא תגיד על זה תודה?! אדם צריך לחנך את עצמו להיות מכיר טובה, ובזה הוא גם מקיים מצוות עשה מן התורה.

וכמו שאמרנו, 'מדת תשובתו לפי מדת משובתו'. כשאדם מקיים את המצוה היקרה הזו של ברכת המזון כפי שצריך, הוא מקדש את הפה שלו, ובוה הוא זוכה לתקן את מה שקלקל בפה שלו בדיבורים אסורים.

ברכת התורה - צריך להזהר בה מאוד

עוד אומר החרדים, מצות עשה לברך על התורה לפני ש**נאמר** (דברים לב, ג) **כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו**. יש מחלוקת גדולה בין הפוסקים אם ברכות התורה הם מן התורה או מדרבנן (ראה דברי רבינו שליט"א בספר דרופתקי דאורייתא ח"א סימן ב'), אבל איך שיהיה, צריך לדעת את מה שכתב השלחן ערוך (סימן מ"ז, א) שברכת התורה **צריך להזהר בה מאוד**. מדוע? - כי על מתנה יקרה כזו שקבלנו, התורה הקדושה, צריכים להודות ולברך כמו שצריך. והגמרא אומרת (נדרים פא.) 'על מה אבדה הארץ? - על עזבם את תורתך, שלא בירכו בתורה תחילה'. יש בדברי הגמרא הללו הרבה ביאורים ופירושים, אבל פשוטם של דברים שלא בירכו בתורה, ואנחנו צריכים לדעת איך לברך, לברך בכונה ובשמחה על שזכינו לקבל את התורה הקדושה ועל שזכינו לבדנו לקבל את הציווי הזה של תלמוד תורה, שזו נחלת ישראל לבדם וכמו שאומרת הגמרא (סנהדרין נט.) שגוי שעסק בתורה חייב מיתה.

ויש קבלה בשם הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, שמי שמברך את ברכת התורה בקול רם ובכוונה, יהיה לו קל באותו היום ללמוד ולעסוק בתורה בלי הפרעות. והנה, כולם מברכים את הברכות האלו, אבל לא כל המברכים שווים. יש אחד שמוציא את הברכה מפיו מהר בלי לשים לב למה שאומר, אבל מי שמתבונן בנוסח הברכה רואה איך שרבותינו חיטבו ותיקנו שיהיה האדם מתפלל לא רק על עצמו אלא גם על בניו ועל בני בניו ושאר צאצאיו עד דור עשירי וכו', שיהיו כולם בני תורה ותלמידי חכמים. ואחד כזה שמשכיל לברך בשמחה ובכוונה ובתחינה על צאצאיו שילכו בדרך התורה, פועל הרבה בזה. וכך אמרו בשם גדול אחד, שאם אתה רואה היום איזה אדם שהיה רחוק מן התורה ופתאום מתעורר לעבודת ה' ומתקרב לתורה ועבודה, ואתה מתפלא ומשתומם איך זה שלפתע הוא "מעצמו" מתעורר ומתקרב, דע לך שזה לא מעצמו. זה בגלל שלפני דור אחד או כמה דורות היה לו סבא או סבתא שבכו לפני בורא עולם שהנכדים שלהם יהיו יראי שמים ובני תורה, וזה מה שהשפיע. ידע כל אדם נאמנה שאם הוא אומר את הברכה הזו מתון מתון בכונה ובשמחת הלב, הוא יכול להשפיע על כל הצאצאים שלו בדורות הבאים שיהיו בני תורה ותלמידי חכמים.

ובפרט צריך זהירות שלא לומר את הברכה ברחוב. יש הרבה אנשים שאומרים את כל ברכות השחר בדרך לבית הכנסת. מדוע? - כיון שרואים שהזמן מצומצם והם מאחרים לתפילה, ולכן מקדימים ואומרים את כל ברכות השחר בדרך לבית הכנסת, ואם נותר להם עוד זמן מוסיפים גם את פסוקי דזמרה, עד ישתבח... איזה מין תפילה היא זו?!

תקום עשר דקות קודם ותגיד את כל הברכות במתינות ובכוונת הלב, וכמו שכתבו הספרים שאדם צריך לומר את שמונה עשרה ברכות השחר בישיבה ובהתבוננות. פעם ראיתי אחד שאמר את ברכות השחר, והיה נדמה לי שאני עומד בקריאת המגילה, מכיון שאמר את כל הברכות בנשימה אחת כמו (להבדיל) עשרת בני המן האגגי... הלא כל הברכות שם הם ברכות הודאה לה' יתברך שהשפיע עליך טוב וחסד, ואיך זה תאמר את הברכות בחפזון ובמרוצה?! למשל ברכת 'הנותן ליעף כח', אתמול האדם עם כל העייפות שלו נפל למיטה כמו פגר, ועכשיו הוא קם כמו אריה, וכבר הספיק הוא לטרוף חצי מהשכונה... איך לא יברך כמו שצריך ויתן הודאה על זה?! וכך זה בכל ברכות השחר, ובפרט ברכת התורה, שהיא הודאה על הדבר היקר ביותר שיש לנו, התורה הקדושה.

כשאדם מברך את ברכת המזון, ברכת התורה ושאר כל הברכות כולם, במתינות בכוונת הלב ובשמחה, הוא מקדש את עצמו ומקדש את הפה שלו, ומתקן את כל אשר עיוות וקלקל בחטאי הלשון.

מצות תלמוד תורה - ללמוד וללמד

עוד מוסיף בעל החרדים, ללמוד תורה שנאמר (דברים ה, א) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם. ולא מספיק ללמוד בלבד, אלא צריך שהלימוד יהיה לימוד איכותי, בקדושה ובטהרה, בצוותא ובדיבוק חברים. וזו היא מצוה שנוהגת תמיד. ועוד מצוה יש בפה, ללמד לאחרים תורה, שנאמר (דברים ו, ז) ושננתם לבניך - אלו תלמידיו, וכל המצווה ללמוד תורה מצווה ללמד, כלשון הרמב"ם (הל' תלמוד תורה פ"א ה"א). בדור שלנו אכשר דרא והרבה אזנים כרויות מצפות ללימוד התורה, וכל אחד תפקידו לתת מעצמו וללמד לאחרים כפי מה שהוא יכול.

קריאת שמע - קבלת עול מלכות שמים

עוד מוסיף החרדים, לקרוא בפיו קריאת שמע בבוקר ובערב. בגמרא במסכת סוטה (מב). מובא שגלית הרשע היה בא ומחרף מערכות אלהים חיים, שני פעמים בכל יום. פעם אחת בזמן קריאת שמע של שחרית, ופעם נוספת בזמן קריאת שמע של ערבית. מדוע? - מפני שאם ישראל זהירים במצוה הזו של קריאת שמע ומקבלים על עצמם עול מלכות שמים כדבעי, עומדת זכות המצוה הזו לישראל להשמיד כל אויב וכל שונא. גלית ידע מזה, ולכן בחר להגיע דווקא בזמן הזה שישראל קוראים את שמע כדי להפריע להם ולטרוד את כוונתם.

עלינו להתחזק במצוה הזו, ולקרוא קריאת שמע בכוונה ובהתבוננות. רבי ישראל מסלנט זצ"ל היה אומר שהרבה פעמים אדם מחמיץ במצוה הזו את העיקר, שהרי כתוב בשלחן ערוך (או"ח סימן ס"ו ס"ז) שעל אדם לכוון בקריאת שמע שהקב"ה הוא מלך יחיד ומיוחד בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם, ויש אחד כזה שבאמת ממליך את הקב"ה

בשבעה רקיעים ובכל העולמות כולם, ומקצה הקוטב הצפוני עד קצה הקוטב הדרומי, על כולם הוא ממליך את הקב"ה חוץ מעל אחד - על עצמו [והביא דבריו רבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו זכרו למרים (פרק כ"א) ובספרו שם עולם ח"א (פרק י"א)]. עיקר העיקרים הוא שאתה עצמך תקבל עליך את עול מלכותו של הקב"ה, ולא רק בדיבורים בעלמא אלא בהלכה ולמעשה, שהרי כך אתה אומר 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך', ובכן, עוד מעט מגיע איזה חג שההוצאות בו מרובות, הבה ונראה איך אתה מתנהג. אם אתה אכן קבלת על עצמך מה שאמרת 'ובכל מאודך' ומוציא את הוצאות החג בנפש חפצה ובעין טובה, או שמא אתה מחפש תירוצים ודחיות.

ואם אדם קורא קריאת שמע ולבו בל עמו, אזי כמו שאומרת הגמרא (ברכות יד:): על אדם שקורא קריאת שמע בלי תפילין שהוא מעיד עדות שקר בעצמו, וזו לשון נקיה והכוונה היא שהאדם הזה מעיד עדות שקר בהקב"ה, שהרי אומר 'וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך' ולא מניח תפילין. כך, אומר בעל החרדים, גם אדם שאומר 'ואהבת את ה' אלהיך' ולא מקבל על עצמו באמיתות את אהבת ה'. וכך גם באחד שקורא בקריאת שמע 'למדתם אותם את בניכם', אבל הוא אינו מחנך את הבנים שלו לתורה, אף הוא מעיד עדות שקר בעצמו. איפה הקיום של מה שהוצאת מפיך?! - אין מטרה ואין תכלית להוציא דברים בפה בלבד, וכמו שכתב בעל הכוזרי (מאמר ב סוף אות כ"ד) שאדם שמוציא את דברי התורה מפיו בלבד בלי לקיים אותם, אין בינו ובין התוכי ולא כלום... יש אחד שמלמד את התוכי שלו לומר בכל יום בבוקר 'בוקר טוב אדוני המלך', כדי שתהיה לו הרגשה טובה... מה תועלת יש באמירה הזו, שהיא בלי שום דעת ובלי שום כוונה?! כך גם אחד שאומר קריאת שמע בלי שום כוונה, אף הוא אין בו שום תועלת. אדם צריך לומר את קריאת שמע עם קבלה אמיתית לעשות ולקיים את מה שמוציא משפתיו, ואם אינו עושה כן הרי הוא כמעיד עדות שקר כדברי החרדים, והמשנה ברורה (סימן כ"ה סק"ד) הביא את דברי בעל החרדים האלו להלכה.

לחורות את בני ישראל

מוסיף בעל החרדים עוד מצוה הנוהגת בפה, לחורות, זו היא גם כן מצוה, שנאמר (ויקרא י, יא) ולהורות את בני ישראל, ומי שהגיע להוראה ואינו מורה, עליו נאמר (משלי ז, כו) 'ועצומים כל הרגויה', ופירוש 'עצומים' פיהם מלהורות מלשון 'ועצם עיניו מראות ברע' (ישעיה לא, טו). ואמנם לא כל אחד יודע להורות, ומי שלא הגיע לכלל הוראה אסור לו לחורות, ועליו נאמר (משלי ז, כו) 'כי רבים חללים הפילה'. כשאחד בא ואומר לך שהוא ראה

ב. וידוע מה שאמר הגר"א זצ"ל, שאלו שתי הבחינות מרומזות בפסוק 'לא תרצח'. שהרי על עשרת הדברות יש שתי סוגים בטעמי המקרא, יש את הטעם העליון ויש את הטעם התחתון. פעם אחת

בספר איזו הלכה, אין זה מוכרח שהוא צודק, כי לא בהכרח שהוא הגיע להוראה, והגם שהוא מספר לך שראה בפירוש את השאלה שלך ואת התשובה שהוא מזכיר, לא בהכרח שהבין מה שראה.

שמעתי מעשה שפעם הגיע אחד אל רבינו החזון איש זצ"ל ושאל אותו איזו שאלה, והחזון איש השיב לו מה שהשיב איך ינהג. כשיצא אותו אחד מביתו, עמד החזון איש על יד החלון, והנה הוא שומע את אותו אחד שהיה אצלו זה עתה כשהוא פוגש את חברו ומספר לו 'אתה יודע?! עכשיו הייתי אצל החזון איש ושאלתי אותו שאלה פלונית, והשיב לי כך וכך', ובאמת החזון איש אמר לו את ההיפך הגמור... הלא זה עתה לפני רגעים מספר אמר לו החזון איש דבר הפוך, אבל אותו אחד לא הבין וכבר הלך ופרסם את מה שלפי טעותו אמר לו החזון איש... והרבה פעמים כל אחד מבין איך שהוא רוצה להבין...

לכן אין בושה לאדם שיהיה חכם המכיר את מקומו, וידע לומר שהוא עדיין לא הגיע לכלל הוראה, וישלח את השואלים או ילך הוא בעצמו אל הרבנים לשאול אותם כדת מה לעשות. אבל מי שכן הגיע לכלל הוראה, והוא מורה לישראל את דעת התורה וההלכה, אשריו ואשרי חלקו, וזהו עיקר העיקרים וכמו שאמרו רבותינו (ויקרא רבה ב, א) 'אלף נכנסים למקרא ואחד להוראה'. זה לא דבר שבא בקלות, כי כדי להיות מורה הוראה בישראל צריכים יגיעה של שנים רבות על ארבעת חלקי השלחן ערוך.

וכשאדם מוסר את נפשו על עסק התורה ובאמת כל מגמתו ורצונו להורות הלכה לפי הדין והיושר כדת של תורה לבני ישראל, עוזרים לו מן השמים ויש לו סיעתא דשמיא מיוחדת שמלווה אותו לבל ישל, וכמו שידועים הרבה מעשים מרבותינו ואבותינו איך שסייעו אותם שלא יכשלו בדבר הלכה.

הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל היה גאון הגאונים בדורו, ואומרים שכתב קרוב לחמש עשרה אלף תשובות לשאלות שהריצו אליו ישראל מכל קצוות תבל. פעם אחת היתה שאלה בעוף אחד, והביאו לפניו את העוף. בחן רבי שלמה את העוף והוציא את פסקו: 'העוף טרף'. אותו אחד שהביא לפניו את העוף היה תלמיד חכם והתפלל על הפסק של הרב, כי ידע שדעת הפוסקים להתיר את זה. שתק והלך, וחזר אחרי זמן מה שוב עם אותו העוף. הסתכל רבי שלמה בפליאה ואמר לו 'הרי כבר היית פה לפני כמה שעות ואמרתי לך שהעוף טרף,

מנוקדת המילה 'תרצח' בפת"ח, ופעם אחת בקמ"ץ. כי יש את זה שפותח את הפה שלו לפני הזמן ומורה הלכה קודם שהגיע לכלל הוראה, וזהו סוג אחד של 'לא תרצח', 'ורבים חללים הפילה'. ויש אחר שכבר הגיע לכלל הוראה וצריכים אותו הציבור והוא משתמט מלהורות, והוא קומץ את הפה שלו, וגם בזה יש בחינה של 'לא תרצח', 'ועצומים כל הרוגיה'.

למה הגעת שוב?! אותו אחד התפלא עוד יותר, 'איך הרב אומר שזה טרף?! הרי אני יודע בברור שדעת הפוסקים להכשיר', אבל לא אמר דבר והחליט לקחת את העוף לבית ולבדוק אותו לעומק. בשעה שהיה פותח וממשמש ובודק את העוף, מצא מסמר שהיה תקוע במעים של העוף. או אז הבין אותו תלמיד חכם למה פסק רבי שלמה קלוגר שהעוף טרף, כי לא הניחו אותו משמים שיכשיר את העוף, אחרי ולפי האמת היה טרף.

השח שיחה בטלה עובר בעשה

עוד ענין מביא בעל החרדים, אמרו רבותינו, **השח שיחה בטלה עובר בעשה**, שנאמר (דברים ו, ז) **ודברת בם, משמע בם ולא בדברים בטלים**. כשאדם מפטפט פטפטי שווא, גם אם אינם של איסור, הרי הוא נמצא בסכנה. כמה שאדם יכול לשתוק יותר - כך עדיף יותר. ובפרט אם אדם נמצא עם חברים, דיבור גורר דיבור, ובקלי קלות אפשר ליפול ולהכשל בדיבורים אסורים.

את המאמר הזה שמי ששח בדברים בטלים עובר בעשה, אמר רבא במסכת יומא (יט:). ועל פי זה אמרו רבותינו לפרש את מה שאומרת הגמרא בזבחים (יז:), 'אמר רבא אין לך אדם בישראל שאינו חייב קרבן עולה'. למה? - מפני שרבא לשיטתו שכל הסח שיחה בטלה עובר בעשה, ואת העולה מביא מי שביטל מצות עשה, ואין מי שינצל מהענין הזה. שיחה בטלה זהו דבר שכיח ביותר, ועל כל אחד לראות איך לצמצם בזה במה שאפשר. בעל חובת הלבבות לימד אותנו, כי האדם עצל בכל גופו, וכמו שאנחנו רואים שתמיד כאשר מבקשים מאדם לעשות משהו הוא מתעצל, חוץ מאבר אחד שבו הוא זריז - הדיבור. עוד לא יצא לנו לראות אחד ששותק, ואם אתה שואל אותו 'למה אתה שותק' הוא ישיב לך 'אני עצל מלדבר'... בדיבור כולם זריזים, ומי ששטוף בדיבור, תמצא שהוא מדבר גם תוך כדי שינה, שהרי חבל על כל רגע, ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה... ולא היא. השתיקה מקדשת את האדם שיהיה מרכבה לשכינה, כמו שכתב החיד"א ז"ל (ספר עבודת הקודש ציפורן שמיר אות נ"ב, ועיין ראשית חכמה שער התשובה פרק ו' ושער הקדושה פרק י"א ועוד).

אשריו ואשרי חלקו של מי שזוכה לקנות בעצמו את מידת השתיקה שלא לשווח בשיחה בטלה. אמנם גם בזה צריך להתנהג עם דעת ועם תבונה. רבינו יונה כותב, שיש אחד שהוא שותק תמיד, ואין זה בגלל שקנה בעצמו את מידת השתיקה אלא בגלל שהוא כופה את עצמו לשתוק. אחד כזה שותק יום ויומיים, אבל ביום השלישי מתפוצץ ומדבר בשביל שבועיים... התכלית היא לקנות את המדה הזו, וזה צריך להעשות בתבונה ובשום שכל. וכל כמה שאדם מצמצם וממעט בשיחה בטלה, ואדרבה, מקדש את דיבורו, בזה הוא מקדש את עצמו ובזה מתקן את הקלקול הגדול של המצורע, וה' יהיה בעזרנו.

חידו"ת פרשת תזריע

א. בענין מנהג הדלקת נרות במילה

ויקרא (י"ב ב'): "דבר אל בני ישראל לאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותה תטמא, וביום השמיני ימול בשר ערלתו".

סנהדרין (ל"ב ב'): "תנא קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן, אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם", ועיין שם פירוש רבינו חננאל ז"ל, ובספר אוצר הגאונים שם. [ומקור הברייתא הנ"ל נמצא במגילת תענית (פרק ו') והמציינים לא ציינו, ועיין ב"יוצר לשבת שניה דחנוכה" הנדפס בסידור עבודת ישראל (דף תרל"ו), ובחיבורי חוקי רצונך ואכמ"ל].

ופירש רש"י ז"ל: קול ריחים, שנשמעין: בבורני, מקום: שבוע הבן שבוע הבן, סימן הוא שיש שם ברית מילה, כמכריז ואומר שבוע הבן כאן, והריחים סימן לשחיקת סממנין למכת התינוק, ושעת שמד היה שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה: אור הנר בברור חיל, ביום, או נרות נראים הרבה כלילה, סימן הוא כמו שצועק משתה שם משתה שם, ברית מילה קרי שבוע הבן על שם שהוא לסוף שבוע, ואחריו כן פירש הרמ"ה ז"ל בספר יד רמה שם. [והרד"ק ירמיה (דלקמיה) פירש קול ריחים קול שחיקת תבלין לסעודת שמחה ע"ש].

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל שם כתבו: "קול ריחים בבורני, פירש הקונטרס שעת גזירת המלכות היה, שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול, וקבעו סימן זה, וכן משמע בירושלמי דכתובות (פ"א ה"ה) גבי הגזירה שגזרו ביהודה, דקאמר מה סימן היה קול מגרוס בבורני משתה שם, אור נר בברור חיל שבוע הבן, פירוש קול מגרוס ריחים של גרוסות, והא דכתיב בירמיה (כ"ה י') והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול ריחים ואור נר, איכא למימר שגם בראשונה היו עושין סימנין אלו לשם שמחה, אור הנר בברור חיל, מכאן נהגו להדליק נר במילה, ועיין בתוספות הרא"ש שם ובמיוחס לר"ן שם, ומה שהעירו שם על פירוש רש"י ז"ל, אבל עם דברי התוספות דלעיל אתו שפיר דברי רש"י ז"ל, כמו שיראה המעיין, ועיין בספר חמרא וחי סנהדרין שם ודוק היטב.

ומנהג ק"ק הספרדים יצ"ו כליל הברית, הנקרא "ברית יצחק", עורכים לימוד מיוחד לברית מילה ססידר הגאון חיד"א ז"ל, וסעודה, ואחר כך כל משתתפי הלימוד מדליקים נרות לכבוד המצוה ולכבוד אליהו הנביא זכור לטוב, בקול שירה ורינה, עיין בספר עטרת שלום (ס"ד), ובספר הוד ברית (דף קס"ז) ועוד.

ונראה לי לומר בס"ד ששורש מנהגנו זה מיוסד על מאמר רז"ל בירושלמי הנ"ל "אור הנר בברור חיל", דהיינו אור הנר שמדליקים בסעודת ליל הברית ודוק היטב.

והראיני ידידי נפשי תלמיד חכם עצום ורב שליט"א דברי הגאון נודע ביהודה ז"ל בהגהותיו דגול מרכבה שבגליון שלחן ערוך יו"ד (ס"ס קע"ח) שכתב: "מה שאמרו בסנהדרין הנ"ל

אור הנר בברור חיל משתה שם, היינו נרות שהיו מדליקין בלילה שקודם המילה למשתה זה "עכ"ל, הרי שהוא ז"ל מבאר כן גם בבבלי ולא רק בירושלמי ודוק. [ועיין בדברינו לקמן (ד"ה והמעין) ובנרמז שם ודוק היטב].

וראיתי בספר זהר חדש (בתיקונים, ד"ד ע"ג עם ביאור הגר"א): "נר מצוה ותורה אור, ואיהי פתילה וכו' דאחיד בתרוייהו, וכגונא דא זרע דבר נש לקביל משחא, וברית מילה לקביל פתילה, נר ה' נשמת אדם לקביל נר דשרגא", וכתבתי בהגהותי שם שגם מכאן מקור נפתח להדלקת הנר "בברית יצחק" ובמילה, ודוק.

ושמחתי למצוא שהגאון רבי חיים פאלאג'י בהגהות חיים ומזון לשם (דרע"ח ע"א) הרגיש בזה וכתב: "ברית מילה לקביל פתילה, לפי זה נמצא טעם נכון שמדליקין נרות במילה כדכתבו התוספות סנהדרין (ל"ב ב') וציין שבנו בספר והוכיח אברהם (פרק המילה) כתב עוד טעמים להדלקת הנר בברית מילה" ע"ש.

ולפי זה הולך ספר הזהר הנ"ל בשיטת הירושלמי דכתובות דאור הנר בברור חיל הוא ענין המילה ודלא כבבלי סנהדרין הנ"ל, וזה כמנהג הזהר, וכמו שכתבתי בחיבורי כנסת יעקב (קונטרס י' סימן ט"ז דף רמ"ז): "וכדרכו אזיל ספר הזהר הקדוש בשיטת הירושלמי, וכמו שכתב הגאון המובהק רר"ג ז"ל בספרו נחל עדן (ד"ג ע"ג): "ידוע כי כל המדרשים, וזהר, ותיקוני זהר, וזהר חדש, הם מדרשי ארץ ישראל והולכים תמיד בשיטת הירושלמי", והובאו דבריו בהגהות ניצוצי זהר לזהר חדש (במילואים דקכ"ה סע"ד), ועיין גם בספרו שערי זהר (ריש ברכות), ועוד לו שם (ט' ב' ד"ה בשחרין), ובספר אור שמח הלכות מאכלות אסורות (פ"י ה"ב ד"ק ע"ב) כתב: "ונראה דהירושלמי סובר כדעת הינוקא דבספר הזהר הקדוש", ודוק היטב.

ובספר עלי תמר על הירושלמי כתובות שם (דף פ"ד ואילך) האריך בענין זה, והביא שנהגו בני ספרד להדליק נרות בבית בברית מילה, ובק"ק מצרים נהגו שמדליקין גם ברחוב שאבי הבן גר שם בפנסים גדולים מלבד הנרות שמדליקין בחדר היולדת ובבית הברית מילה שבזה כל העוברים ושבים יודעים שיש מילה באותו רחוב ובאים להשתתף בשמחת אבי הבן" עש"ב.

ובהיותי בזה ראיתי בספר שבלי הלקט ח"ב (הלכות מילה סימן ז') שכתב: "ומנהג להדליק נרות בבית הכנסת שיש בה ברית מילה, ונראה לי הטעם על שם כי נר מצוה ותורה אור, והוא דרך שמחה וכבוד.

א. ועיין מה שהוספנו לאשר לאשש ולקיים יסוד זה דספר הזהר הולך בשיטת הירושלמי - בחיבורי ברכי נפשי ח"א (סימן ד' דף כ"ט), ובחיבורי גדולה תשובה ח"א (סימן ט' סוף אות ב'), ובחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן מ"ז דקפ"א ע"א), ובחיבורי הדר יעקב ח"ד (סימן מ"ד דקמ"ח ע"א), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (ס"ס ד'), ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (דף רל"ח), ובחיבורי ישועות חיים (סימן י"א סוף אות ב'), ובחיבורי מאמר יעקב (סימן ל"ז), ובחיבורי מנוחת שלום ח"א (סימן א' דף ו'), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ב (סימן י"ב דף מ"ח), ובחיבורי שלום יעקב (סימן י"ט דף רמ"א), ובחיבורי תורת יעקב (סימן רל"ט), ובחיבורי תרנן לשוני (דף כ"א), ובתשובתי הנדפסת בספר הנחמד והיקר יוסף חיים (דף ל"ב) עיין שם וצרף לכאן ודוק.

עוד נראה לי טעם אחר שסמכו על האגדה או על הירושלמי שכך היו נוהגים בימי הגזירות להדליק נרות בבית שיש בו ברית מילה לאות ולסימן לעוברים שם שיכירו וידעו ישראל שיש שם ברית מילה וילכו שם לשמוע הברכות, כמו שישד הקלירי בשמונה עשרה של חנוכה "באור הנר בברור חיל - אות ברית מגנבת", ואף על פי דבתלמודא דידן בסנהדרין (הנ"ל) לא משמע כן, דגרסינן התם קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן, אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם, יש לומר דהתם תנא איפכא, דרוב הפיוטים של הקלירי על פי הירושלמי ועל פי האגדות.

ועוד מצאתי מה שעושין נר גדול בבית הכנסת ביום המילה סימן למשתה כדאמרינן אור הנר בברור חיל משתה שם וכו', ואינו נראה לי מה שפירש שהנר סימן משתה של מילה, דההוא דאמרינן אור הנר בברור חיל משתה שם היינו משתה של חופה, או יש לומר דהכי קאמר הנר סימן למשתה של מילה כמו שמצינו במקום אחר שהוא סימן למשתה כדאמרינן אור נר בברור חיל משתה שם, ומשם הובא בספר תניא רבתי (דק"א ע"א) ועיין בביאור מהרש"ה שם.

ודודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בניהו שבת (קל"ז א') כתב על מאמרם שם: אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ - "דם ברית" עולה בגימטריא "נרות" ולכן מדליקים נרות בעת המילה, ובספרו מלאך הברית (פרש נשא) כתב שיש נוהגים להדליק כ"ו נרות בשעת המילה כמספר שם הויה ב"ה ע"ש, הובאו דבריו בספר הוד ברית (דף קע"ט), ובספר הדעה והדבור (דף רכ"א) כתב שיש לומר שעשו כן להדליק הנר בעת הברית כדי שיאירו עיני הבן בתורה, וכאומרם בשבת (כ"ג ב') הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים ודפח"ת.

ואם היתה לנו רשות הייתי אומר בס"ד דמה שמדליקין נר בברית מילה, היינו על שם כי נר מצוה ותורה אור, אבל לא "משום שהוא דרך שמחה וכבוד" כדהביא בספר שבלי הלקט כנ"ל, אלא מיוסד על פי מאמרם במדרש תנחומא (פרשת משפטים ס"ה), ומדרש שמות רבה (פ"ל ס"ב): "מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, פעם אחת אמר לו עקילס לאדריינוס המלך רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל. אמר לו לאומה זו אתה מבקש, כמה בזיתי אותה, כמה הרגתי אותה, לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב, מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר. אמר לו הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם, מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום שני, כמה יש משנברא העולם, ועל מה העולם עומד, ותורתן אמת. אמר לו [אדריינוס] לך ולמד תורתן ואל תמול. אמר לו עקילס אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה, אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל, שכן כתוב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, ולמי לבני ישראל".

ומבואר באר היטב דמי שהוא ערל ואינו מהול אינו בר הכי להשגת וקנין התורה וכלשון עקילס הגר "לעולם אם אין אדם נימול - אינו יכול ללמוד תורה", וביאור וטעם הדבר מדוע אכן כן הוא כתבתי והסברתי בס"ד בחיבורי הדר יעקב ח"ד (סימן כ"ד) עיין שם וצרף לכאן.

חרי שרק על ידי מילה זוכים לתורה, וזה הוא מטבע חכמים במסכת שבת (קל"ז ב') כשברכים את אבי הבן כשם שנכנס ל"ברית", כך יכנס ל"תורה" וכו', והיינו גם מה שסדרו רבותינו

בברכת המזון "ברית ותורה" שעל ידי ברית זוכים לתורה כנ"ל, ולכן בשעת הברית בשעה שפועלים ועושים שהתינוק יהיה מוכשר לקנין התורה, אז מדליקים הנר, דנר מצוה ותורה אור, ודוק.

ויש להוסיף בה דברים בס"ד, נר ה' נשמת אדם, ומרגיש אני שמנהג ישראל קדושים הנ"ל שמדליקים הנר בברית מילה, יש לו שייכות עם האמור במדרש תנחומא (פרשת פקודי ס"ג): "הקב"ה גוזר על הטיפה מה יהא בסופה, אם זכר אם נקבה, אם חלש אם גבור, אם עני אם עשיר, אם קצר או ארוך, אם מכוער או נאה, אם עבה או דק, אם בזוי או גס, וכן גוזר על כל קורותיו, אבל אם צדיק אם רשע לא, אלא הדבר ההוא נותנו בידו של אדם בלבד וכו', ומכניסו לתוך מעי אמו ומזמנין לו שני מלאכים ושומרין אותו שלא יצא משם ושלא יפול ומכניסין אותו שם, **נר דלוק על ראשו ומביט ורואה מסוף העולם ועד סופו**, וזהו שאמר הכתוב מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני בהלו נרו עלי ראשי וגו', לסוף מגיע זמנו לצאת לאויר העולם מיד בא אותו המלאך ואומר לו באותה שעה מגיע זמנך לצאת לאויר העולם, והוא אומר לו למה אתה רוצה להוציאני לאויר העולם, ואינו רוצה לצאת משם, עד שמכהו **ומכבה לו את הנר שהוא דלוק על ראשו**, ומוציאו לאויר העולם בעל כרחו, מיד שוכח התינוק כל מה שראה וכל מה שהוא יודע, ולמה התינוק בוכה ביציאתו על מה שאבד מקום הנחה והרוחה ועל העולם שיצא ממנו", ועיין נדה (ט"ז ב') ודוק.

ומבואר שבצאת התינוק לאויר העולם מכבים הנר ושוכח תורתו, והנשמה מצטערת, ולכן בעת הברית שמכניסים התינוק להשגת וקנין התורה כנ"ל מדליקים נרות, ובפרט אז בשעת ברית המילה שאז זוכה התינוק ל**נשמה**, וכלשון ספר הזהר הקדוש ח"א (דצ"ד ע"א): "בזמנא דאתרשים בר נש בהאי רשימא קדישא דהאי את, מניה חמי לקב"ה, **ונשמתא קדישא אתאחדת ביה**" ע"ש, ובספר שפת אמת (פרשת לך לך תרס"א): "על ידי ברית מילה ונקרא ברית על שם התקשרות הנשמה בגוף שעל ידי הסרת הערלה מתגלים שבעים נהורין דנשמתא" ע"ש, וכבר לימדנו להועיל רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה (שמות כ"ה ל"ז): "וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות, והיא מתהלכת בעדוני ההוד והשמחה ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האור, מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל, ומהטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה, ואף על פי שהאור הוא אור גופני והנשמה אור רוחני זך ופשוט, ועל כן המשילה הקב"ה לנר הוא שאמר נר ה' נשמת אדם", ועיין בחיבורי זרע חיים (סימן כ"ט אות א') ע"ש. [ולפי דברי רבינו בחיי ז"ל מובן פשר מנהגם של ישראל להדליק נר בעבור ולעילוי נשמה, ואכן הוא נקרא בשם **נר נשמה**, ועיין שו"ת מהר"י אסאד יו"ד (סימן שט"ו), ושו"ת מלמד להועיל או"ח (סימן כ"ב) ואכמ"ל].

ובהיותי בזה ראיתי לנכון לבאר באר היטב דברי הרב שבלי הלקט ז"ל שהבאתי לעיל.

הנה מה שכתב השבלי הלקט שהדלקת הנרות בבית הכנסת כשיש ברית היא דרך **כבוד** ושמחה - שהוא דרך "כבוד", אכן כן הוא, שמצינו באורים כבדו ה' (ישעיה כ"ד ט"ז) ודרשו ז"ל באורים דא נר דבית הכנסת כאומרם בפסיקתא דרב כהנא והובא בביאור רמב"ן ז"ל לתורה בראשית (י"א כ"ח) וחידושי ריטב"א ביצה (י"ד ב'), ובפסקי הרא"ש יומא (פ"ח ס"ט) ובתשובות

הרא"ש (כלל ה' סימן ח'), ושו"ת הרשב"ש (סימן תנ"ו וסימן רפ"ה) ועוד, ועיין שו"ת תורה לשמה (סימן תק"כ) ושו"ת אפרקסתא דעניא ח"ב (סימן צ"ד) ועוד הרבה.

ומה שכתב השבלי הלקט שהדלקת הנרות בבית הכנסת כשיש ברית היא דרך כבוד **ושמחה** - שהוא דרך "שמחה", אכן כן הוא, וידוע ומפורסם הדבר כי **האור גורם ומביא שמחה**, וכמו שמצאתי בס"ד שאמרו רז"ל במדרש תמורה (תמורה ט'): "אבל **האור הוא שמחה** לעולם, שנאמר אור זרוע לצדיק וישרי לב שמחה" עכ"ל, וכתוב נמי מאור עינים ישמח לב (משלי ט"ו ל'), ובספר שערי תשובה (ש"א אות י"א) "המאורות המשמחים את הלב", ורבינו הגדול הגר"א ז"ל בביאורו למשלי (כ"ט ט'): "שמן למאור וקטורת לריח הן משמחים לבו של אדם" עיין שם.

ושארי דודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו עוד יוסף חי (פרשת בחקתי דרמ"ד ע"ב) כתב: "מן האור נמשך שמחה בלב האדם, וכמו שכתוב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, וכתוב אור צדיקים ישמח", והוא פשט הפסוק "ליהודים היתה אורה ושמחה", וכן דברי הפייט "יום זה לישראל אורה ושמחה", ועיין בדברי הפירוש המיוחס לראב"ע משלי (ט"ו ל') ע"ש.

וזו לשון הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת א' אות י"ט): על ידי **האור באה שמחה** בלבו של אדם וכמו שאמרו רז"ל, וכן כתב הרא"ש ז"ל בתשובה (כלל ה' סימן ח') [הוי יודע שנרות שמדליקין בבית הכנסת אינן אלא למצוה, שהרי אפילו בבוקר מדליקין אותן, ומכבדין שבתות וימים טובים בריבוי נרות, דכתיב על כן באורים כבודו ה' ומתרגימנן בפנסיא יקירו ה', ובמקום **אורה יש שמחה**, כדכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, וכתוב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, וכתוב קול ששון וקול שמחה קול ריחים ואור נר, לכן נהגו להרבות בנרות בשבתות וימים טובים לשמחה ולא לאורה], ולפי זה מצאנו סמך לאותם המוסיפים בנוסח יוצר קודם חתימת ברכת "יוצר המאורות" והתקין **מאורות משמח** עולמו אשר ברא" עכ"ל, ועיין בזה לבנו בספרו יפה ללב ח"ב (סימן רס"ג אות א'), ועיין בחיבורי זרע חיים (סימן כ"ט אות ב') דף קס"ד), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ב (סימן י"ט) וצרף לכאן.

והרב שבלי הלקט שתמה על הקלירי, היינו שמדברי הקלירי יוצא דענין אור הנר בברור חיל רומז על ברית מילה, ואילו בתלמודא דידן אמרו דאור הנר בברור חיל רומז על משתה חתן וכלה, וקול ריחים רומז על מילה, ונמצא שהקלירי פייט היפך תלמודא דידן.

ותירץ הרב שבלי הלקט: "יש לומר דהתם תנא איפכא, דרוב הפיוטים של הקלירי על פי הירושלמי ועל פי האגדות", כלומר דהתם **בירושלמי** כתובות הנ"ל תנא איפכא מתלמודא דידן, ולירושלמי קול ריחים שמחת חתן וכלה, ואור הנר היינו מילה, ולא כמי שחשב ד"התם תני איפכא" דקאמר השבי הלקט, היינו שגירסת הקלירי **בבבלי סנהדרין** היתה איפכא מנוסח דילן, וגרס דאור הנר היינו מילה, ולא היא אלא בירושלמי כתובות כן הוא כנ"ל, ולפי הבנה מוטעית זו, אין שום הבנה למה שכתב השבלי הלקט וסיים "דרוב הפיוטים של הקלירי על פי הירושלמי ועל פי האגדות", וז"ב.

ובספר שאילתות דרב אחאי גאון הנדפס מכתב יד (שאילתא כ"ז דף קפ"ז) הובא ממדרש חז"ל: "בימי מלכות יון רשעה וכו', וכשראו חכמי ישראל שהיו מונעים עצמם מפריה ורביה,

עמדו והתקינו שני סימנים, התקינו שמי שנולד לו בן זכר שיהיה מדליק נרות חדשות ביום השמיני על פתח אותה חצר, ועשו כן, וכיון שהיו ישראל עוברים ורואים נרות חדשות דולקות היו מבינים שמילה יש שם. ועוד התקינו שכל מי שרוצה לכנוס את אשתו היו טוחנים במגרסות על גגות אותה חצר, וכיון שהיו שומעים ישראל קול המגרסות היו יודעים שכלה שם, והיו נכנסים בחשאי ומברכין את החתן ואת הכלה ויוצאין" עכ"ל. והוא כשיטת הירושלמי, דאור הנר היינו "מילה", וכנודע שמדרשי ארץ ישראל הולכים כשיטת הירושלמי עיין מה שהבאתי בזה מפי סופרים וספרים בחיבורי ברית יעקב (סימן א' הערה ז), ובחיבורי מנוחת שלום ח"י (סימן ס"ט דרכ"ה סע"ב), ובחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן מ"ז הערה ח') וש"נ ודוק.

ומה שכתב השבלי הלקט שמנהגו ודרכו של הקלירי לפייט כשיטת הירושלמי אפילו דלא כבבלי, אכן כן הוא, וכן כתב בספר שבלי הלקט ח"א הלכות תפילה (סימן כ"ח) בשם רבינו תם: "רוב דברי הקלירי על פי תלמוד ירושלמי וחולק על תלמודינו", ועיין תוספות חגיגה (י"ג א' ד"ה ורגלי), ותוספות חולין (ק"ט ב' ד"ה נדה), ובספר הרוקח (הלכות ראש השנה סימן ר') כתב: "הקליר יסד פיוטו על פי הפסיקתא", וכזאת כתב שם (סימן ר"א), ועיין בזה במבוא לפסיקתא דרב כהנא (ס"ס ט' דף מ'), ושול"ת זכר יהוסף (סימן י"ט), והרבה יש לעמוד בדבריו ואכמ"ל.

ומה שרמז בשבלי הלקט לפיוט הקלירי "באור הנר בברור חיל - אות ברית מגנבת", כתב בסידור עבודת ישראל הנ"ל (שם) שפיוט זה של הקלירי לא בא לידינו, ונראה שפיוט זה הזכירו בהגהות מיימוניות הלכות חנוכה (פ"ד ה"א) ע"ש, והמהדיר לספר שבלי הלקט שם כתב: "אולי כוונתו על מה שנמצא במחזור רומי עם פירוש קמחא דאבישונא בפיוט של שבת חנוכה: יעצו חכמי עגלה להטחין במגרסות אכילה רמז ששם ברכת הלולא כמו כן עשו בחכמה בנרות להטמין בתי איומה מצות מילה לקימה בציווי תורה תמימה".

והנה עיינתי במחזור קמחא דאבישונא הנ"ל [ונמצאים הדברים בח"א דף נ"ב], ואני מתפלא מאוד מה עלה על דעתו לציין לפיוט הנ"ל, אטו טחו עיניו לראות, שהרי הרב שבלי הלקט מצטט מדברי הקליר "באור הנר בברור חיל אום ברית מגנבת", ואם כן מה מצא זה הש"ב מידיעתו כמנהגו, בפיוט הנ"ל שהביא, היכן נזכר שם מדברי הקלירי הללו אתמהא ואתמהא, וגם מכאן נלמד על טיב עבודתו של הנ"ל, ובחיבורי במקומות הרבה הראיתי כן, עיין בכל הנסמן בחיבורי מנוחת שלום ח"א (סימן פ"ו דל"ב ע"ב) וד"ל.

אבל כעת בזמנינו אכשור דרא ותלי"ת זכינו לפיוט הקדוש של הקלירי, והדפיסו מעלת ידידי הרמח"ל שליט"א בספרו ממלכת כהנים עיין שם (דף ר"ח) וז"ב.

ומה שסיים בשבלי הלקט: "ועוד מצאתי מה שעושין נר גדול בבית הכנסת ביום המילה סימן למשתה כדאמרינן אור הנר בברור חיל משתה שם" וכו', נראה לי שכונתו לדברי רבינו אלעזר מגרמיזא ז"ל בספר הרוקח שלו (ס"ס קי"ג דף ס"ג) שכתב כן ממש, ולפי זה אומרם "קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן, אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם", **הכל קאי על ברית מילה**, ואור הנר סימן משתה של מילה, ולא למשתה "דנישואין", ועל זה תמה בעל שבלי הלקט וכתב ואינו נראה לי מה שפירש שהנר סימן משתה של מילה, וכו' ודחק ליישב ודוק.

והמעין היטב בדברי מהרש"א ז"ל סנהדרין שם שנראה שהבין ש"משתה" לאו משתה דחתן וכלה, אלא היינו משתה דמילה, וצ"ב, ועיין מהר"ם לובלין שם, ובספר חמרא וחיי סנהדרין שם (דף קכ"ב), והגהות דגול מרבבה יו"ד (סימן קע"ח) הנ"ל, והגהות יפה עינים סנהדרין שם ודוק היטב. [ועיין רש"י גיטין (פ"ט א'), ובספר ברכי יוסף (סימן קל"א וסימן תר"ע), וספר עורה שחר (מערכת ח' אות ל"ח), וספר עין הרועים (דקס"ד ע"ב אות א') ודוק היטב].

ודע שאם היתה לנו רשות לפרש הייתי אומר בס"ד דבלשון ארץ ישראל ריחים הוא כינוי לאשה שנקראת ריחים, על פי הפסוק בספר איוב (ל"א י') **תטחן** לאחר אשתי, וזו לשון רבותינו בעלי התוספות ז"ל בספר דעת זקנים בראשית (ג' ט"ז): **"אשה נקראת ריחים**, כדכתיב ויהי טוחן בבית האסורים כדדריש בסוטה (י' סע"א) וכתיב תטחן לאחר אשתי. ובתרגום ירושלמי דברים (כ"ד ו') תרגם פסוק לא יחבול "ריחים" ורכב לא תאסור "כליין" וחתנין", וכן כתבו רבינו החזקוני דברים שם, וכן בספר תורת המנחה שם (דרשה ע"א), ובתולדות יצחק דברים (כ"ה ה'), ובספר שפתי כהן שמות (י"א ה') ועוד הרבה, ועיין בדברי הראב"ע ז"ל דברים שם, ובזה יש לפרש דברי רבי יוחנן אמורא ארץ ישראל באומרו (קידושין כ"ט ב'), "ריחים" בצוארו ויעסוק בתורה ודוק.

והיינו קול "ריחים", היינו קול "אשה" שצועקת בלידתה בקולי קולות (ברכות ט"ז ב'), ובפרט בן זכר שחבלי לידה דזכר קשים וחדים משל נקיבה, וכמו שהבאתי בחיבורי זרע חיים (סימן ל' אות ט'), אם כן שמע מינה שבוע הבן שבוע הבן דהיינו מילה, דוק והבן.

ומצאתי שכבר קדמוני להסביר מאמר התלמוד הנ"ל על פי האמור דריחים היינו אשה - דודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספר בן יהוידע סנהדרין (שם), ובספר מרגליות הים שם (סוף אות י"ג) עיין שם לפי דרכם, ואני הנלע"ד כתבתי בס"ד.

* * *

מדרש תנחומא (פרשת פקודי ס"ג): **"הקב"ה** גוזר על הטיפה מה יהא בסופה, אם זכר אם נקבה, אם חלש אם גבור, אם עני אם עשיר, אם קצר או ארוך, אם מכוער או נאה, אם עבה או דק, אם בזוי או גס, וכן גוזר על כל קורותיו, אבל אם צדיק אם רשע לא, אלא הדבר ההוא נותנו בידו של אדם בלבד" ע"ש.

ורבינו אברהם אזולאי ז"ל בספרו חסד לאברהם (מעין ד' נהר י"א) כה לימדנו: **"הקב"ה** הוא שולח מלאך אחד ממונה על הנפשות ומביא שם נפש אחת, ואומר לה הקב"ה הכנסי בטיפה זו כי מטיפה זו עתיד להיות בנין גופך, ומצוה למלאך הממונה על אוצר הצלמים להוליך שם אותה הנפש שיבחר לו הצלם כרצונה, ארוך או קצר, שלם או בעל מום, חלש או גבור, יפה או מכוער, וכיוצא בו, ואומר לה דע שהעולם שאת הולכת בה נקרא חיי שעה, ואחר התחייה נקרא חיי עולם, וכל מי שהוא ארוך מבני דורו יהיה היותר קצר מבני דורו אחר התחייה, וכן בענין עני ועשיר, חלש או גבור, יפה ומכוער, וכל כיוצא בזה, והבחירה נתונה בידו, ויש מי שבוחר במקדם ולא במאוחר, ויש מי שבוחר במאוחר שהוא זמן ארוך, ויש מי שאין דעתו לבחור אלא להיות בינוני במקדם ובמאוחר, וכפי זה אין שום אדם יכול להתרעם מבוראו למה חבירו יפה והוא מכוער

וכיוצא - כי הכל תלוי בבחירתו, והיינו אמרם ז"ל (חולין ס' א') מאי וכל צבאם מלמד שכל מעשה בראשית בקומתן נבראו בצביונם נבראו, שאמר הקב"ה לשר הממונה על הבהמות טמאות ולנפשם רצונכם להבראות על מנת שתהיו משועבדים תחת בני אדם לרכיבה ולמשא, ואמרו הן, וכן אמר לשר בהמות הטהורות ולנפשם רצונכם להבראות על מנת שתהיו מזומנים להנאת בני אדם ואכילתן, ואמרו הן, ואם לבעלי חיים כך שלא נבראו אלא לצביונם, בני אדם על אחת כמה וכמה.

ודע כי הכל תלוי בבחירתו של אדם אם חלש ואם גבור, אם עשיר ואם עני, אם קצר ואם ארוך, אם מכוער ואם נאה, אם בזוי ואם נכבד, ואם גס ואם חריף, אמנם זכר ונקבה חכם או טפש אינו תלוי בבחירתו, כי זכר ונקבה הוא דבר הכרחי כי נפש הזכר אי אפשר להתלבש בגוף הנקבה, וכן בהיפך כנזכר בזוהר וילך דכל רוחין דנפקין מלעילא כולהו דכר ונוקבין נפקין ובתור מתפרשים וגו', ולא שייך בנפש לבחור ולהתלבש בזכר בעולם הזה כדי שיתלבש בנקבה בעולם הבא, כי נפש הזכר אי אפשר להתלבש בגוף הנקבה.

ובן בענין טפש וחכם אין שום אדם מואס בחכמה ובוחר בטפשות, כי מי שהוא חכם בעולם הזה בודאי לא יתהפך לטפש אחר התחייה, וכן דרשו רבותינו ז"ל [עיין סנהדרין צ"ב א'] על פסוק ומורה גם הוא יורה, כל הזוכה להיות מורה הוראה בזמן הזה יזכה להיות מורה הוראה לעולם הבא, אמנם גזירת טפש וחכם אף על גב שאינה כפי בחירתו עם כל זה נגזרה מפי הקדוש ברוך הוא כפי מעשה אביו ואמו, שאם הויית הטיפה ההיא על ידי אכילה גסה, ובתחילת הלילה קודם עיכול האכילה, לא יתלבש בו נפש חכמה, ואם הייתה אחר חצות ומאכילה דקה אז יתלבש בה נפש חכמה, והשוה עם המובא במדרש הנ"ל, וצ"ע, וי"ל.

ובתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה דברים (כ"ב ח'): "ועשית מעקה לגגך כי יפול הנופל ממנו, ראוי היה ליפול מששת ימי בראשית, אבל אתה לא תגרום שתהא מיתתו על ירך. וענין המדרש הזה, כי כל הנבראים כולן נבראו בחפצם ורצונם, והקב"ה הודיעם בראשית הבריאה כל עניניהם כולם, וכל המקרים העתידים לבוא עליהם, וכן הודיעם ימי חייהם ומיתתם היאך תהיה, וכן ענין מזונותם אם בריוח אם בצער אם על ידי עצמן אם משל אחרים, וכן דרשו חז"ל כל מעשה בראשית לדעתם נבראו לצביונם נבראו שנאמר וכל צבאם, והכל רצו וקבלו, ועל זה אמרו ראוי היה ליפול מששת ימי בראשית, ואף על פי כן יש עונש גדול למי שמסבב, ולכך ועשית מעקה לגגך" עכ"ל, והשוה עם האמור לעיל ודוק היטב.

חידו"ת פרשת מצורע

א. בענין וידוי המצורע על קרבנותיו

ויקרא (י"ד א'): "וידבר ה' אל משה לאמר, זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, והובא אל הכהן וגו' ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אתו לאשם, ואת לג השמן והניף אתם תנופה לפני ה', ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העולה במקום הקדש כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא, וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים, וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ולג אחד שמן".

הרי לנו מבואר שמצורע [עשיר] ביום טהרתו מביא שלשה קרבנות, עולה חטאת אשם, ושלשתם קדשי קדשים, ובשלשת הקרבנות הללו צריך המצורע לסמוך עליהם, וכן הוא מפורש בדברי רבינו הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות (פ"ג ה"ו): "כל קרבנות בהמה שיקריב היחיד בין חובה בין נדבה סומך עליהן כשהן חיין, חוץ מן הבכור והמעשר והפסח", עיין שם.

ואנן קיימא לן שכל שסומך על ראש הבהמה צריך להתוודות, וכדכתב הרמב"ם ז"ל (שם הלכה י"ד): "וכיצד סומך אם היה הקרבן קדש קדשים מעמידו בצפון ופניו למערב, והסומך עומד במזרח ופניו למערב ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו, ומתודה על חטאת עון חטאת, ועל אשם עון אשם, ועל העולה מתודה עון עשה ועון לא תעשה שניתק לעשה, וכיצד מתודה אומר חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך וחזרתי בתשובה לפניך וזו כפרתי" עכ"ל.

ואכתוב למזכרת מה שנתעוררתי בס"ד להבין, שלפי האמור המצורע מתוודה על אשמו על עון לשון הרע שהביא עליו הצרעת, וצריך לומר שכך ממש מתודה אחר כך גם על קרבן החטאת שהביא. [וגבי הנזיר קרבן אשם קודם לקרבן חטאת וכדכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תמידין ומוספין (פ"ט ה"ח) עיין שם].

ולבאורה מדוע יש לו למצורע כשסומך ידיו על קרבן החטאת שלו, לחזור ולתוודות על עון זה, אחר שממש כך כבר התוודה על קרבן האשם, ושני וידויים למה לי, ואנן קיימא לן שאין להרבות בידויים.

ומה גם שכבר מנגעו שבה על המצורע נתכפר לו עון הלשון הרע, כאומרם בסוטה (ט"ו א') ופירש רש"י ז"ל: "מנגעיה איכפר ליה, יסורים ובשת של גגע כפרו לו על אותו חטא, וכי קא מייתי קרבן לאישתרוי בקדשים הוא דמייתי, שיש טומאות שהצריך הכתוב כפרה לטהרתן זב וזבה ויולדת ומצורע ונזיר שנטמא" וכן כתב רש"י שבועות (ד' א') וכריתות (כ"ו א'), וזו לשון הריטב"א ז"ל שבועות שם: "הא איכפר ליה בנגעיה ובשעת קרבן אין כאן חטא, וכי כתיב לכל חטאתם משמע דאיתיה לחטא בשעת קרבן", וכן כתב רבינו המאירי קידושין (נ"א א'), עיין שם.

וביוצא בזה יש להבין גבי נזיר [טהור] שמביא ביום מלאת ימי נזירותו כבש לעולה, וכבשה לחטאת, ככתוב בספר במדבר (ו' י"ד), ולהאמור יש לו להתוודות על שניהם גם על

החטאת וגם על העולה וכן"ל מדברי הרמב"ם ז"ל, וגם כאן יש להבין תרי וידויים למה לי, ומה גם שלפי דברי הרמב"ם הנ"ל שעל עולה מתודה על ביטול עשה ועל לאו הניתק לעשה, ולכאורה כאן בנזיר מה שייכות יש לביטול עשה או ללאו הניתק לעשה וצ"ב, ורשמתי למזכרת.

ודע כי יש להבין בכלל מדוע נזיר ביום השלמת נזירותו צריך להביא קרבנות לכפרה חטאת ואשם וכן"ל, ומה חטאו ופשעו שהזיקתו התורה שיביא קרבן, וכבר הווי בה רבנן קמאי נ"ע, עיין בדברי רבינו הרמב"ן ז"ל במדבר שם, ומה שהרחיב תלמיד תלמידו רבינו בחיי ז"ל בביארו לתורה שם (פסוק י"ג) עיין שם בדבריו העמוקים, ובספר משך חכמה שם ועוד ואכמ"ל.

ועם שרבי אלעזר הקפר אמר שהנזיר נקרא חוטא שציער עצמו מהיין כדאמרו בנדרים (י' א'), ובבא קמא (צ"א ב') ושבועות (ח' א') ועוד, כבר טרחו בה רבנן מה בכלל חטאו כאן, ואם הכוונה בנזיר טהור או נזיר שננטמא ועיין נזיר (י"ט א') ותוספות בבא קמא שם ושיטה מקובצת שם, ותוספות מנחות (ג' ב') ובספר יראים השלם (מצוה פ') וסמ"ג (מצוה קכ"ז) וספר החינוך (מצוה שע"ד) ושיטה מקובצת נדרים (י' א'), ובספר באר שבע סוטה (ב' ב') ובספר גבורות ארי תענית (י"א א'), וקראן אורה שם, והגהות רש"ש שם ולנזיר (ב' ב'), ועוד ועוד ואכמ"ל. [ועיין בביאור הגאון מהרי"פ פרלא ז"ל לספר המצוות דרס"ג (עשה צ"ה ועשה ק') עיין שם].

ובענין הנ"ל אם נתכפר למצורע ממש מנגעו וקרבן חטאת רק באה להתירו בקדשים, או שיש גם כפרה בחטאת כההיא דזבחים (צ' ב') - הדברים ארוכים בדברות גדולי האחרונים ז"ל בשוב הסוגיות בענין זה, ועיין לגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן ק"א אות ב') ושם ח"ב (סימן מ"ב אות י'), ושו"ת חקרי לב או"ח (ח"א סימן ב'), והגאון מהרי"ד זינצהיים ז"ל בספרו יד דוד בהרבה מקומות האריך בזה עיין לו זבחים (ט' ב') ושם בהערות (אות נ"ט) בארוכה וש"נ, ויד דוד סוטה (ט"ז א'), ושבועות (ח' א'), ומנחות (צ"א ב'), וכריתות (ט' ב'), ועיין חידושי חתם סופר נדה (ס"ט ב'), ושו"ת חתם סופר או"ח (סימן קע"ד) ובספר ליקוטי הערות שם, ולתלמידו בחידושי מהר"ם שיק שבועות (שם), והגהות מצפה איתן זבחים (צ' ב'), ועיין תוספות ותוספות רא"ש ברכות (ה' ב') ובספר מרומי שדה ברכות שם ואכמ"ל.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן קב

ביסוי הדם

ישראל, ומן הגר הגר בתוכם, אשר יצוד ציד חיה או עוף, אשר יאכל, ושפך את דמו וכסהו בעפר, כי נפש כל בשר דמו בנפשו" וגו'.

ורבינו הקדוש רבי חיים ׳ן עטר ז"ל בספר אור החיים שם כתב: "דמו בנפשו, פירוש במקום נפשו, ובזה נתן טעם למה צריך לכסות דמו, כי לצד שדמו הוא נפשו, מהמוסר לנהוג בו כבוד זה, כדרך שצוה ה' לקבור אדם מת משום כבודו" עכל"ק.

ומתבאר דכיסוי דם חיה ועוף, הוא כענין קבורת המת, ומצאתי לגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו שו"ת בן פורת ח"א (סימן ב' ד"ג ע"ג) שחשף זרוע קדשו והביא מקור לדבר מדברי רש"י בכריתות (ד' ב'), ומדברי רז"ל במדרש איכה רבה ע"ש, ועוד עיין לו בזה בספרו בית האוצר ח"א (כלל ח' אות ב' ד"ה וע"ע דכ"א ע"ב), ע"ש.

והנה בחיבורי הנכחי לקמן (ערך קובר מתים) הבאתי שהקובר מתים זוכה לאריכות ימים ע"ש, ומינה יש לומר נמי לכיסוי הדם, שהוא כגדר קבורה כנ"ל, לכך זוכה לאריכות ימים ודוק היטב.

ונראה לי לבאר באופן נוסף בס"ד והוא על פי מה שמצאתי בתיקוני זהר (תקון כ"א דנ"ט ע"ב): "**וגדפוי דשכינתא - אינון כיסוי דם חיה ועוף**" ע"ש, והרי כבר ביארנו פעמים הרבה שהאחוז בשכינה ודבק בה זוכה לאריכות ימים וכמבואר בפתיחה לחיבורי הנכחי, ודוק.

בתוב בספר חסידים (סימן תתרע"ט דפוס ברלין): "אמרו לזקן במה הארכת ימים. [אמר להם] כשהייתי שוחט, או אחרים שוחטים, עוף או חיה הייתי מכסה הדם, אחרים לא היו זהירים לכסות הכל, ואני הייתי מכסה אחריהם" ע"ש.

ומפורש יוצא מפי גאון קדמון ז"ל שהזהיר בכיסוי הדם זוכה לאריכות ימים, אבל לא נתבאר טעמא דמילתא.

ובס"ד יש לי לומר מדוע הנוזה במצות כיסוי הדם זוכה לאריכות ימים, והוא לפי מה שכתבו תוספות ישנים יומא (ס"ז ב' ד"ה אכילת) שכיסוי הדם הוא מכלל החוקים ע"ש, ומצאתי בס"ד לרבינו יצחק אברבנאל ז"ל בפירושו לתורה דברים (ו' כ') שכתב: "ואמנם לענין החוקים, אמר ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה, ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, והחוקים אין טעמם ידוע אצלנו, אבל תועלתם מבואר, שמביאים האדם ליראה את השי"ת, ולטוב הנצחי המיוחס לנפש, **ולאורך החיים הגשמיים**, ועליו אמר "לחיותנו" כהיום הזה", הרי שקיום החוקים מביא לאורך ימים, ולכן הזהיר במצוות כיסוי הדם שהיא חוק זוכה לשנות חיים ואריכות ימים ודוק היטב. [וגוף הדבר נתבאר באריכות בחיבורי הנכחי לעיל (ערך חוקים) עיין שם וצרף לכאן].

ועלה בדעתי בס"ד באופן נוסף וחדש, בספר ויקרא (י"ז י"ג): "ואיש איש מבני

"לעולם עיקר מצות כיסוי הדם שלא יהיה הדם מגולה על פני שדה כדרך עובדי עבודה זרה לקיבוץ השעירים אשר ירקדו שם, שכל עיקר כיסוי הדם היא לביטול עבודה זרה", ועיין לרמב"ם ז"ל בספר המורה ח"ג (פרק מ"ו), ואם כן בדין הוא שיטול שכרו מי שנוהר במצות כיסוי הדם שיזכה לשנות חיים ודוק.

ובס"ד יש לי לומר באופן נוסף, שהנהגה בחיבורי הנכחי לקמן (ערך עבודה זרה) הראיתי שעון זה גורם קיצור שנים, ולהפך להפך וביטול וריחוק מעבודה זרה יביא אריכות ימים, ומידה טובה גדולה ממידת פורעניות, והנה מצות כיסוי הדם לימדנו רבינו הגדול בעל חתם סופר ז"ל בחידושו למסכת חולין (פ"ט א):

סימן קג

כתיבת ספר תורה

ובניו בקרב ישראל", אבל לא מצינו כן גבי ספר תורה דישאל.

ובס"ד נראה לי דאין הכי נמי, קרא קאמר להדיא גבי מלך, אבל אחר דכתיב שם

וכתב לו את משנה התורה, דהיינו שתי ספרי תורה האחד המחויב מדין כל ישראל, והשני מדין חיוב הנוסף דמלך, וכמפורש לרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות ספר תורה (פ"ז ה"ג) והלכות מלכים (פ"ג ה"א) ע"ש, והבטחת התורה למען יאריך ימים אתרוויהו קיימי, ודוק.

ומה שכתב כן קרא להדיא במיוחד ובמסויים גבי מלך, היינו משום דשייך טפי גבי ידידה, דבו יש כמה וכמה דברים שיכולים לגרום לו קיצור שנים, שהרי גאולה ומקצרת ימיו של אדם עיין סוטה (ה' א') וברכות (נ"ה א') ובחיבורי יחיי יעקב (סימן ט"ל) ע"ש, ובירושלמי ברכות (פ"א רה"ו) אמרו סתם הגדולה מקצרת ימים ע"ש, וכן ריבוי ממון ורכוש גורם קיצור שנים וכדכתב רבינו יונה ז"ל אבות (פ"ב מ"ז), ועיין בחיבורי יחיי יעקב (סימן מ' וסימן נ"ח אות ב'), ולפיכך הוציא קרא גבי מלך אבל הוא הדין לכל אדם ודוק.

שוב ידידי הנ"ל שלח שאלתו זאת גם אל מעלת הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א

דברים (ל"א י"ט): "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל".

כתב בספר הקדוש יסוד ושורש העבודה (שער הכולל פרק ט"ו): "סיבות אריכות ימיו של אדם הם מצוות כיבוד אב ואם, ומזוזה, וספר תורה, ובית הכנסת" וכו'.

ועוד שם (ריש פרק י"ז) כתב: "למען יאריך ימים על האדמה, צותה לנו התורה הקדושה במצות עשה על כל איש מאישי ישראל עם קודש לכתוב ספר תורה לעצמו, וזכר בטור והבית יוסף הביאו בשלחן ערוך" וכו' ע"ש.

ושאלני מעלת ידידי, הרה"ג רבי יעקב חזקיהו פיש שליט"א שלכאורה אינו מובן ומהיכא נפקא כן לרבינו ז"ל שמצות ספר תורה מאריכה ימים, כי קרא הנ"ל בספר תורה של מלך כתיב, וכמפורש בספר דברים (י"ז י"ח): "והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר וגו', והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' וגו', לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה וגו', למען יאריך ימים על ממלכתו הוא

המות (עין שמות רבה פ"ב ס"א), כך מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני למען יאריך ימים על ממלכתו לחפשי ישלחנו ממלאך המות" עכ"ל.

ולפי דבריו ז"ל מובן מילתא בטעמא שמצות כתיבת ספר תורה מאריכה ימים, אחר שעל ידי מצוה זו הוא בר חורין ממלאך המות, אם כן מיתה מנין ודוק.

ועוד יש לי לומר על פי מה שהביא בנפש כל חי שם דברי הגאון הגדול רבי יצחק מאיו ז"ל שבספרו דרכי הים (ד"ז ע"א) כתב שעל ידי כתיבת ספר תורה יש לו סגולה שנעשה כבריה חדשה וכקטן שנולד דמי, ונתכפרו עונותיו ע"ש, ואחר שכן מיתה מנין, והרי אין הערוד ממית אלא החטא ממית (ברכות ל"ג א'), וכמו שהארכתי בפתיחה לחיבורי שנות חיים דכל שיש מחילת עון יש אריכות ימים, ולכן סגולת מצות כתיבת ספר תורה להאריך ימים ודוק היטב.

והידוע ראיתי בספר החינוך (מצוה תרי"ג) שכה כתב: "מצוה לכתוב כל אחד מ ישראל ספר תורה לעצמו, שנצטוו להיות לכל איש מ ישראל ספר תורה, ואם כתבו בידו הרי זה משובח ונאהב מאד, וכמו שאמרו רז"ל במנחות (ל' א') כתבו, כלומר בידו, מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני, ומי שאי אפשר לו לכתבו בידו ישכור מי שיכתבנו לו, ועל זה נאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זאת, והעובר על זה ולא כתב ספר תורה אם אפשר לו בשום ענין, ביטל עשה זה. וענשו גדול, כי היא סיבה ללמוד מצוות התורה כמו שאמרנו. וכל המקיים אותה יהיה ברוך ויחכם הוא ובניו כמו שכתוב כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל".

והוא השיבו: "כתוב בספר תורה של המלך "משנה תורה" אחד שכל אחד חייב ועל שניהם הבטיחה תורה אריכות ימים", ונדפסו דבריו בספרו של ידידי הנ"ל והארכת ימים (מהדורה שניה דף פ"ה אות ב') ע"ש. וזה כדברינו בס"ד.

וראיתי בספר היקר אמרי אמת, חלק הליקוטים, הנדפס עכשיו שנת תשמ"ח לפ"ק (דק"ד ע"ד) שכה כתוב שם: "כתיבת ספר תורה היא סגולה לאריכות ימים, בשם החידושי הרי"מ ז"ל מרבה תורה מרבה חיים, הפירוש מי שכותב ספרי תורה מרבה חיים, ופעם בסעודת סיום ספר תורה צעק אחד "לחיים", אמר [כ"ק אדמו"ר רא"ם מגור זצ"ל], מרבה תורה מרבה חיים", ודפח"ח.

ובטעמא דמילתא שמצוה זו של כתיבת ספר תורה מביאה לאריכות ימים - נראה לי לומר בפשיטות שהרי התורה הקדושה מעידה שעל ידי מצוה זו ילמד ליראה את ה', דהיינו שתוסיף לו יראה, ואם כן מקרא מלא הוא בספר משלי (י' כ"ז) יראת ה' תוסיף ימים ודוק.

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת ס' אות י') הביא דברי הגאון רבי יעקב ישראל אלגאזי ז"ל שבספרו שארית יעקב (ר"פ נשא דס"א ע"א) כתב: "סגולת מצוה זו של כתיבת ספר תורה כאילו קיבלה מהר סיני (עין מנחות ל' א') לענין מה שאמרו חז"ל במדרש שיר השירים (פ"א סט"ו) שכששמעו ישראל את התורה בהר סיני נעקר יצר הרע מלבם, ונוסף גם הוא שהיו לומדים התורה ולא שוכחים אותה כדאמרו במדרש שם, וזה שאמר הכתוב וכתב לו את משנה התורה הזאת למען ילמד ליראה את ה' אלהיו ולבלתי סור מן המצוה, דאגוני מגנא ואצולי מצלא מיצר הרע, וכדרך שבמעמד הר סיני אמרו חירות ממלאך

הרמב"ן והר"א כן שפיר יש לקיים המנהג לצאת בספר תורה של שותפות", הרי שגם הוא ז"ל מעיד בגדלו שכך מנהג בית ישראל לצאת בספר תורה של שותפות ודוק.

והבהן הגדול מאחיו הגאון המובהק רבי מאיר שמחה ז"ל בספרו אור שמח הלכות ספר תורה (פ"א ה"ב) ובספר חידושו למסכת בבא בתרא (דף מ"ג) העלה כך לדינא ע"ש, והגאון האדר"ת ז"ל בספרו אזני ירושלים (דף קט"ו) כתב: "ולי פשוט מעודי הדבר בלא ספק כלל במה שהסתפקו האחרונים ז"ל אם יוצאים בספר תורה שכתבו בשותפות, דודאי יוצאים, דאם לא כן היה כבר קרוב לשני מליון ספרי תורה בזמן שנכנסו בני ישראל לארץ ישראל, ומאז הרי נתוספו ספרי תורה בכל דור ודור, ואיה נשארו אחר כך בימי יאשיהו המלך שמצאו ספר התורה בארץ הקודש בספר מלכים ב' כ"ב ח' ע"ש, ועוד עיין לו לגאון האדר"ת ז"ל בספרו חשבונות של מצוה (מצוה תרי"ג) מה שהוסיף וכתב בזה ע"ש.

ועיין בזה בספר דרשות חתם סופר (ד"ז ע"א ודק"ז ע"א), ולגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בשו"ת ספר סתם (סימן ע"ד) ובספרו שו"ת קנאת סופרים (סימן ב' וסימן ד' וסימן ו' וסימן י"ב), ועוד עיין לו בספרו שו"ת טוב טעם ודעת מהדורה קמא (סימן רל"ב), ושם מהדורה תליתאה (ח"ב סימן צ"ד), ולגאון מהרי"ש נתנזון ז"ל בשו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא (ח"א סימן רס"ו) ומהדורה רביעאה (ח"ג סימן קל"ז), ובהגהותיו יד שאול יו"ד (סימן ע"ד), ושם בספרו דברי שאול (ולכאורה צ"ע דסותר דברי עצמו להנ"ל, ועמ"ש על הגליון שם), ושו"ת חסד לאברהם יו"ד (סימן פ"ד), ושו"ת באר יצחק יו"ד (סימן י"ט), ושו"ת נפש חיה יו"ד (סימן ע"ה), ולגאון רבי אליהו מני ז"ל בספרו זכרונות

ומבואר בדבריו ז"ל שסגולת מצות כתיבת ספר תורה היא שיזכה "**לחכמה** הוא ובניו", והשתא מצינו טעם נוסף מדוע מצות כתיבת ספר תורה מקנה חיים, אחר דקיימא לן "החכמה" תחיה בעליה ועיין בפתיחה לחיבורי שנות חיים (סימן ד') ודוק היטב. [ועיין בחיבורי הנכחי לעיל ## שכתבנו עוד טעם בזה על פי דברות רבינו החזקוני ז"ל וצרף לכאן].

ובתב בספר תשובות והנהגות ח"ב (סימן תקכ"א): "ובעיקר מצות עשה דכתיבת ספר תורה, נראה שצריך לקיימה במשך ימיו, אבל לא אמרין דמעת שהוא בר מצוה חייב מיד לקיים ואם אינו כותב מבטל הוא בכך את המצוה, אלא שראוי לזרז ולקיימה כדי לזכות לקיים המצוה בימיו, אבל אינו עובר על מצות עשה כל רגע ורגע שאינו כותב, וכן לא שמענו מרבותינו שדקדקו לקיימה מיד, ורובם זכו לכך רק בזקנותם, וסגולה היא לאריכות ימים" עכ"ל ודוק.

ונראה פשוט שלמסקנת והכרעת האחרונים ז"ל דמקיים אדם עשה דכתיבת ספר תורה אף בספר תורה שנכתב בשותפות, וכדכתב הגאון הארוך בדורו רבי אברהם ברודא ז"ל בתשובה, והביאה נכדו הגאון צב"א ז"ל בהגהות נחל אשכול שעל ספר האשכול ח"ב (דף ל"ה) עש"ב, והגאון המובהק ז"ל בשו"ת צור יעקב ח"א (ס"ס ק"ח) העיד בגדלו **שרבים מן הפוסקים** הסכימו שבספר תורה דשותפות יוצאים ידי חובת מצות כתיבת ספר תורה ע"ש, ואכן המעיין בספר משנת אברהם (סימן א' אות כ"ו) יראה שצדקה עדותו, שרבים וכן שלימים סוברים כן עיין שם בארוכה, וראיתי למרנא ורבנא רבינו הגדול מופת הדור זצ"ל בספר קהלות יעקב סנהדרין (סימן י"ב) שהאריך בזה וסיים: "ועל כל פנים לשיטת

הכנסת, לא עשו כלום לקיום מצות כתיבת ספר תורה, כי המצוה הזאת היה לכתוב כל אחד ספר תורה לעצמו, ומי יתן לבבם להוציא אותם ההוצאות במצות אחרות יותר חשובות וכו' עיין שם, ואחר בקשת הרשות לפי המבואר רבותינו מסקנת הפוסקים גאוני בתראי ז"ל שיוציאים ידי מצות כתיבת ספר תורה בשותפות וכמשנ"ת בס"ד.

ולפי זה שכל אחד ואחד מן השותפים המשתתפים מקיים מצות כתיבת ספר תורה כנ"ל, יש לומר ששכרו אתו ופעולתו לפניו אורך ימים ושנות חיים לכל אחד מהשתתפים, וכהיה דמצאתי בס"ד למרנא ורבנא החפץ חיים זצ"ל בספרו אהבת חסד (ח"ב פט"ז) שכתב שם אודות עשיית קופת גמילות חסדים שעושים ומשתתפים רבים מאנשי העיר וכל אחד נותן סך מה, וזו לשונו: "ואף שמחמת שהם מרובים לא בא מעותיו בסך כל ההלוואה כי אם מעט, אף על פי כן נראה פשוט שהקב"ה יחשב לכל אחד כאילו הוא לבדו הוא הגומל חסד כיון שבלאו מיעוט המעות שלו לא היה יכול העני להשיג המבוקש שלו, וכעין מה דאמרינן (בשבת ג' א') העושה את כולה ולא העושה את מקצתה ואף על פי כן אם זה אינו יכול לבדו לישא את המשא וזה אינו יכול פסקו במשנה שם (צ"ב ב') דחייב, והטעם דזה לא נקרא מקצת מלאכה כיון דבלאו ידידיה לא היתה המלאכה נשלמת ונחשב כאילו הוא לבדו עשה כל מלאכה" עכ"ל, ועיין בספר שדי חמד (מערכת מ') כלל קצ"ח ד"ה ומצוה) ושנ"ת מהר"ש ענגיל ח"ב (סימן כ"ח דנ"ט סע"ב) ודוק היטב.

והנה רוב הדברים דלעיל זכיתי להדפיס בס"ד בחיבורי, כמו שתראה בחיבורי ויחי יעקב הנדפס בשנת תשמ"ג, ובחיבורי תפארת

אליהו יו"ד (מערכת ס' כלל נ'), ושנ"ת מהרש"ם ח"א (סימן מ"ח) ושם ח"ד (סימן כ"ח), ושנ"ת מהרש"ג ח"ב (ס"ס רכ"ו), ולמור"ז הגאון ז"ל בקול יעקב (סימן ע"ר אות ו'), ובארוכה בשנ"ת תירוש ויצהר (סימן ס'), ושנ"ת אגרות משה ח"א (סימן קס"ג), ושנ"ת שבט הלוי ח"ג (סימן קמ"ז) וח"ה (סימן קנ"ט), וח"ח (סימן רכ"ב), ושנ"ת משנה הלכות ח"ו (סימן קפ"ב), ושנ"ת להורות נתן ח"ג (סימן ס"ז) וח"ד (סימן קל"ט), ולגאון אדמו"ר מדז"קוב ז"ל בספרו גליוני מהר"י יו"ד (סימן ע"ד), ובחידושיו שבקובץ התורני "תורה וחיים זכרון יהודה" (דף נ"א) ועוד ועוד.

ובן הוא מנהגן של ישראל, וכמו שכתב והעיד בפתחי תשובה יו"ד (סימן ע"ר סק"א) שברוב תפוצות ישראל נהגו לכתוב ספר תורה בשותפות ע"ש, וכן כתב במשנת אברהם (שם), ועיין בספר כרם שלמה יו"ד (סימן ע"ר דמ"ד ע"ג), וערוך השלחן שם, ואכמ"ל.

ומצאתי לגאון המובהק רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בשנ"ת ימי יוסף בתרא יו"ד (סימן י"ד דף קנ"ד) שפסק בסכינא חריפא דאין יוצאין ידי חובה בכתיבת ספר תורה בשותפות, והוסיף **שלא מצא מי שכתב שיוצאין ידי חובה בספר תורה שנכתב בשותפות ע"ש**, ועם שאני כדאי כלל לענ"ד תמוה טובא שהרי רבים רבים מגדולי גאוני בתראי ז"ל סוברים דיוצא ידי חובה בספר תורה דשותפות, עיין בכל המצויין לעיל ותראה כן, ומהם העידו שכך גם מנהג העולם כנ"ל, וכבר ידעת כמה רב גובריה ונפיש חיליה כח מנהגם של ישראל וכמבואר בחיבורי מאמר יעקב (סימן כ' ואל"ף) וצ"ע.

ועתה ראיתי בספר פלא יועץ (ערך ספר) שכה כתב: "ומכלל האמור אתה תשמע שאותם שקונים ספר תורה בשותפות, או בני חבורה שקונים ספר תורה ונותנים לבית

בזה בחיבורי ויחי יעקב ח"א (סימן י"ט) עיין שם באריכות מפי סופרים וספרים.

ובכמו כן הוזהר המלך לבלתי ירום לבבו מאחיו דהיינו שלא יגיס רוחו ויתגאה כי הגאווה

מקצרת ימי האדם וכמו שכתבתי בחיבורי שנות חיים (ערך גסות הרוח, וערך כבוד, ערך ענוה) ע"ש.

ונצטווה המלך לשמור את כל דברי התורה ולעשות המצוות והחוקים - כיון

שבקיזמן יאריך ימים כמאמרם במדרש תנחומא (פרשת כי תצא ס"ב): "רמ"ח מצות עשה יש

בתורה, כמנין איברים שבאדם ובכל יום ויום צועקים על האדם עשה אותנו שתחיה בזכותינו

ותאריך ימים", ועיין בבלי קידושין (ט"ל ב' ומ' א'), וירושלמי קידושין (פ"א ה"ט) וכתב בבספר

תנופה חיים (משלי אות קמ"ה) הרודף אחר המצוות יש לו אריכות ימים" ע"ש, ועיין

בחיבורי ויחי יעקב ח"א (סימן נ"ח אות ח') ועיין בחיבורי שנות חיים (ערך חוקים) ודוק.

וראיתי לקדוש רבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד בספרו מנורת המאור כך ה'

(פרק י"ג הדין והדיין דף רי"א) שכתב: "והמלך הנוהג כשורה וכדין, בענוה ובצניעות, יחיה

ויאריך ימים, וממלכתו מתקיימת בידו וביד בניו, שנאמר לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי

סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל".

ובחזון לשונו הטהורה שנקט שני דברים שהמלך יתנהג בענוה, ובצניעות אזי

יחיה ויאריך ימים, כי ענוה גורמת אריכות ימים כמו שכתבתי בחיבורי ויחי יעקב (סימן מ"ה),

וכן צניעות מארכת ימים עיין בחיבורי ויחי יעקב ח"א (סימן ט"ז) ובחיבורי שנות חיים (ערך צניעות) ודוק. [אלול תשמ"ג].

יצחק הנדפס בשנת תשמ"ח בהקדמה, ובמקומו נתבאר היטב בס"ד.

* * *

דברים (י"ז ט"ו): "שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו וגו', והיה כשבתו

על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלויים, והיתה

עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' אלהיו לשמר את כל דברי התורה הזאת

ואת החקים האלה לעשותם, לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל

למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל".

וכתב רבינו החזקוני ז"ל שם: "למען יאריך ימים - לפי שהרבנות מקברת את

בעליה, צריך הוא לדבר שיאריך ימים, ומטעם זה אומרים יחי המלך בשעה שמעמיד מלך

(מלכים א' א' כ"ה) עכ"ל.

ומתבאר מדברי רבינו החזקוני ז"ל שאחר המלך עלול למות בקיצור שנים

רח"ל, נתנה לו התורה עצות שיאריך ימים, ולדרכו יובנו המקראות כמין חומר, שהתורה

מצוה על המלך לכתוב לו ספר תורה כי כתיבת ספר תורה סגולה לאריכות ימים עיין בחיבורי

שנות חיים (ערך ספר תורה), ובחיבורי הנכחי לקמן (סימן ##) הארכנו בענין זה עיין שם וצרף

לכאן.

וגם ציוותה התורה את המלך לקרוא ולעסוק בתורה יומם ולילה, וככתוב וקרא בו כל

ימי חייו ודרשו בספרי שם כל להביא הלילות, כיון שתורה מארכת ימי האדם כמו שהארכת

סימן קד ל"ג בעומר

מיהו לא מצינו שאת התנא רבי שמעון בר יוחאי יתארו בתואר **רבן** שמעון בר יוחאי, ובכל המקומות הוא נזכר בתואר **רבי** שמעון בר יוחאי, כי התואר "רבן" נתייחד דווקא לנשיאי ישראל כמו רבן גמליאל ורבן יוחנן בן זכאי, וככתוב בתשובת הגאונים הובאה בספר הערוך (השלם ערך אביי דף ד') ועיין תפארת ישראל אבות (פ"א אות ס"ח), וספר דברי סופרים (כלל קע"ט דף י"ז) ודוק.

ולבן אתקן קצת הגימטריא, וכך נאמר "שלושה ושלושים בעומר", עולה בגימטריא "יום הזה הוא הילולא של רבי שמעון בן יוחאי בספירה הוד שבהוד" ודוק.

ודע כי זה נכון שיום "הילולא" של רבי שמעון בר יוחאי הוא יום ל"ג בעומר, אבל אין הוא יום "פטירת" רבי שמעון בר יוחאי, ומה שכתוב בספר פרי עץ חיים של"ג בעומר הוא יום "שמת" רבי שמעון בר יוחאי ע"ש, הוא טעות העתקה, וצריך לומר יום "שמחת" רבי שמעון, וכדכתיבנא ואייתנא בס"ד במאמרי הנדפס בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"ו (גליון קצ"ד סימן תק"ס) עיין שם באריכות ודוק. [וכעת צולם בחיבורי כנסת חיים (סימן ר') דף צ"ט].

כתב בספר עטרת ישועה (מאמרי ל"ג בעומר דנ"ה רע"א): "שתיכף בל"ג בעומר ממשיכין **אורך ימים**, עושר, וכבוד" עיין שם באריכות - הערת בני בכורי הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א.

ובנותן טעם יש להוסיף דברי קדשו של אדמו"ר שפת אמת ז"ל (פרשת אמור שנת תרנ"ב דצ"א ע"ג): "ושמעתי מפי מו"ז [החידושי הרי"ם] ז"ל כי בל"ג בעומר יכולין לזכות ליראת ה', ואפשר שהוא מטעם הנ"ל שאהרן הכהן מסייע במידת יראת ה' טהורה, כמו שנתבאר", ונקטינן יראת ה' תוסיף חיים (משלי י' כ"ז).

והנה במקרה טהור נודמן לי כעת, ספר מיוחד במינו, הנקרא בשם "מפיק מרגליות", מהרה"ג ד"ב הלוי הורביץ ז"ל, נדפס בוויילנא שנת תר"נ, וראיתי שם (אות ס' דל"ג ע"א) שכתב: "יוצא לנו רמז נכון על יום הסתלקות רבי שמעון בר יוחאי, כי תיבות "בשלושה ושלושים בעומר", מספרם בגימטריא "זה היום הילולא דרבן שמעון בן יוחאי בספירה הוד שבהוד", ורבים נפלאו על הענין כי יפה לבנין ועולה למנין" ע"כ.

סימן קה לדון לבף זכות

והקדן קיימת לו לעולם הבא ואלו הן, השכמת בית המדרש שחרית וערבית, והכנסת אורחים, וביקור חולים, והכנסת כלה, ולוית המת, ועיין

כתוב בספר ליקוטי הפרדס המיוחס לרש"י (ד"ט ע"ב דפוס מונקאטש): "ששה דברים מאריכין ימיו ושנותיו של אדם בעולם הזה,

לחזק את עצמו במידה זו לדון את כל אדם לכף זכות, כי על ידי מידה זו דכף זכות, וכן להפך, חס ושלוש, קל לאדם להעלות על עצמו שם צדיק או רשע לעולם.

ידוע הוא דחובתו של האדם וזכותו, תלויים לפי רוב המצוות והעונות שיש בידו, כמו שאמרו חז"ל בכמה מקומות, אם רוב מצוות, הוא בגדר צדיק, ואם רוב עונות הוא בגדר רשע, ואמרו חז"ל במסכת ראש השנה (ט"ז ב'), שלשה ספרים נפתחין ליום הדין, [היינו יום הדין הגדול בעת התחיה, כדפירש רש"י שם], צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם, רשעים גמורים, [היינו רוב עונות, כדפירש רש"י שם], נכתבין ונחתמים לאלתר לגיהנם, שנאמר וכו', בינונים וכו'.

והנה ידוע הוא דבענין הזכויות שיש ביד האדם, אף אם **כחול ירבון** - אם הקב"ה יתנהג עמו במדת הדין הגמורה, לא ישארו בידו כי אם מעט מזעיר, כי כמה וכמה מהן לא השלים לעשות אותן בכל פרטיהן ואופניהן הנאותין לאותה מצוה, ואפילו אותן שהשלימן כדין, לא היו באהבה וביראה ובשמחה הראויה לעשית המצוה. כללו של דבר, אם הקב"ה ידקדק חס ושלוש, אחר עשית מצותיו, ימצאו **רובן** בעלי מומין, והמצוות שישארו לו יהיו מיעוטא דמיעוטא נגד העונות שיש לו, ובעבור זה יקרא על האדם שם רשע לעולם.

אבל אם הקב"ה יתנהג עמו במדת הרחמים, יחפש עליו זכות בכל ענינו, ישארו זכויותיו על מכונו. ויותר מזה, שאפילו אם נמנו מעשיו ונמצא שיש לו רוב עונות, אם הקב"ה יתנהג עמו במידת הרחמים הגמורה, יתמעטו מנינו, כי בודאי ימצאו כמה וכמה מהעונות שיש לחפות עליו שעשה אותן בשגגה, או בסיבה אחרת. כללו של דבר אם הקב"ה ירצה

תפלה, והמגדל את בניו לתלמוד תורה, וקידוש היין בערבי שבתות, והדן את **חבירו לכף זכות**, והבאת שלום לבין אדם לחבירו, ותלמוד תורה כנגד כולם" עכ"ל. וכן הוא בספר כל בו (סימן קי"ח דרצ"ו ע"ב), ועיין בכלל הנסמן בהערות שם ודוק. ולא הביא דברי ליקוטי הפרדס המיוחס לרש"י.

ואדמו"ר הגאון מקומרנא ז"ל בספרו אוצר החיים (דר"ז ע"ג) כתב: "אנחנו רואים שאפילו קל שבקלים מוסר נפשו על קדושת שמו הגדול, ובזו המידה יתנהג אף עם קל שבקלים ורשע כל זמן שאינו פוקר לחלל שבת בפרהסיא, ולהיות כופר ב"ג עיקרים שמנה הרמב"ם, יאהב אותו כבבת עינו, כי הרי הם זרע אברהם יצחק ויעקב, ויעורר רחמים על כל הרשעים בלב אמת, וידין אותם **לכף זכות** - ובוה יאריך ימים וחיים טובים" עכ"ל, והובא בספר בעל שם טוב על התורה פרשת בראשית (בהגהות מקור מים חיים סימן נ"א דס"א ע"ב אות י"ב) ע"ש.

עוד כתב הגאון אדמו"ר מקומרנא ז"ל בספרו היכל הברכה בראשית (ט' ה'): "ואיש אחיו לא ידחקון (יאל ב' ח'), המעורר דינים על חבירו, וחושב רעת חבירו, ורואה תמיד שחבירו רשע, ומעורר עליו דינים, ואינו דן את חבירו לכף זכות באהבה, הרי הוא כרוצח ממש".

ולתועלת ולתועלת המעיינים שליט"א, ראיתי לנכון להביא ולקבוע כאן, דברות קדשו המעוררים והנוראים, של רבן של ישראל רבינו החפץ חיים זצ"ל, בענין המצוה לדון לכף זכות, אשר היא בנפשנו, וחורצת דינו של אדם, הן בעולם הזה והן לחיי הנצח, כדלקמיה. וזו לשון קדשו בספרו שמירת הלשון (שער התבונה פרק ד'): "מה מאוד צריך האדם

עליהם רע, גם מלאכי השרת מדברים עליו רע למעלה, כדאיתא במדרש משלי (פרק י"א). על כן צריך שידע האדם בנפשו בעודו בחיים, כי בעת שהוא דן את חבירו, בין לטב בין למוטב, אז בדבוריו ממש הוא מסדר דין לעצמו, עד כאן דברי קדשו הנוראים זיע"א, והחי יתן אל ליבו לקנות קנין בעצם לדון את חבירו לכף זכות לטוב לו בזה ובבא, והשי"ת יהיה בעזרנו כיר"א.

לחפש זכות על האדם, לא יבצר ממנו, וממילא אם יתמעטו מקצת עונותיו, תכריע כף הזכות, ויקרא עליו שם צדיק לעולם.

והנה כל זה תלוי לפי ההנהגה שהנהיג את עצמו בימי חייו עם הבריות, אם דרכו היתה לדון אותם לכף זכות, דנין אותו גם כן לזכות, כדאיתא במסכת שבת (קכ"ז ב.). ואם דרכו היתה ללמד חובה על הבריות ולדבר

סימן קו לולב ומינו

א.

שכתוב יראת ה' תוסיף ימים (משלי י' כ"ז), וכן כתוב יראת ה' מקור חיים, וזה בעצמו יאמר גם בהדס לפי מה שכתב רבינו האר"י זצ"ל דהוי גימטריא חיים עם הכולל, והיינו ככל האמור דכיון דכופה ליצר הרע ומתרחק ממנו שהוא שטן הוא מלאך המות זוכה לחיים כדבר האמור.

וכתב הנ"ל: "נאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, כל מקום שנאמר "לכם" רוצה לומר להנאתכם, יען כי כל אחד מארבעת המינים הללו יש לו סגולה נפלאה, כמו שהגיד הרב הקדוש האר"י זצ"ל, כי "לולב" גימטריא "חיים", לרמוז כי ממנו תוצאות חיים לאדם בעולם הזה, ואף כי אחרי מותו יעמד חי לפני ה'. וכן "הדס" גימטריא חיים, ומסגולת המצוה הזאת גם כן להיות זוכה לזרע כשר וחכם ש"חכם" גימטריא "הדס". וכן "לולב" גימטריא חיים, וכן "ערבה" גימטריא "חכם וצדיק" (ע"ה), לרמוז שהזהירים במצוה זו זוכים לזרע חכם וצדיק. וכן "אתרוג" גימטריא "תורה" (ע"ה), לרמוז שעל ידי זהירות קיום מצוה זו זוכה להיות לאדם לב טוב להבין

כתב הגאון המובהק רבי אליה שפירא ז"ל בספרו אליה זוטא (סימן תרמ"ה אות א'): "לולב בגימטריא חיים היינו תורה [תשובות מהרי"ן]. ובמהרי"ל רמז למי שקונה אתרוג עם לולב יפים זוכים לחיי עולם הזה והבא", ובמקרה טהור נזדמן לי כעת, ספר מיוחד במינו, הנקרא בשם "מפיק מרגליות", מהרה"ג ד"ב הלוי הורביץ ז"ל, נדפס בוויילנא שנת תר"נ, ושם (דכ"ט ע"א) ראיתי שכתב: "אתרוג ולולב וערבה וההדס", עולה בגימטריא "בחיים של טובה חיים של ברכה" עכ"ל.

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ל' כלל י"א) כתב: "לולב ומינוי שהם ארבעת המינים, על פי מה שכתב הר"ח פ"ב יש לרמוז בהם בכל אחד שהמינים שבלולב מסוגלים כדי להנצל מהיצר הרע, וכך כתב הרב הגדול חיד"א ז"ל בספר שמחת הרגל ח"ב (פרק ג') ועיין בספרו דבש לפי (מערכת ל' אות ט"ז) וכו', ולפי קוטב דרושינו מה נעים רמז רבינו האר"י זצ"ל דלולב כמנין חיים, והיינו כי על ידי שיש בו יראת ה' יקויים בו מקרא

ודע כי יש למצוא טעם נוסף מדוע הזהירות במצות לולב מזכה את האדם באריכות ימים, כיון שמצוה זו היא בגדר **חוק**, וכדכתב להדיא רבינו המאירי ז"ל משלי (א' ז'), וקיימא לן דהמקיים חוקים - זוכה לאורך ימים ושנות חיים כמבואר בחיבורי הנכחי לעיל (ערך חוקים) עיין שם וצרף לכאן.

ב.

סוכה (ל"ח רע"א): "שירי מצוה מעכבין את הפורענות, שהרי תנופה שירי מצוה היא ועוצרת רוחות וטללים רעים, ואמר רבא וכן כלולב, רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומייתי ליה אמר דין גירא בעיניה דשטנא".

ופירש רש"י ז"ל: "שירי מצוה, מצוה שהיא שירים, שאינה עיקר לעכב כפרה, אף על פי כן חשובה היא לעכב את הפורענות: שהרי תנופה שירי מצוה היא, ואינה מעכבת, וכו', שאין צריך להביא קרבן אחר: וכן לולב, מוליך ומביא מעלה ומוריד: ממטי ליה, מוליך: ומייתי, מביא: גירא בעיניה דשטנא, הרי זה לחץ בעיניו של שטן, שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות".

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ל' כלל י"א) שכתב: "לולב ומינוי שהם ארבעת מינים על פי מה שכתב הרח"י פ"ב יש לרמוז בהם בכל אחד שהמינים שבלולב מסוגלים כדי להנצל מהיצר הרע, וכך כתב הרב הגדול חיד"א ז"ל בספר שמחת הרגל ח"ב (פרק ג') ועיין בספרו דבש לפי (מערכת ל' אות ט"ז) וכו' ע"ש.

ונעלם ממני מדוע לא הזכיר דברי התלמוד בסוכה שלולב הוא החץ לעין השטן, ואף שרש"י ז"ל פירש "שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצות", אבל גם לא יוצא

ולהשכיל בחכמת התורה וכן הוא גימטריא תר"י ועם ג' מיניהם תר"ג, לומר ששקולה מצוה זו נגד תר"ג מצות התורה.

כי על כל אלה ראוי לכל איש הירא וחרד לרדוף אחר מצות אלו בימים האלו, כי אם בשאר הימים כל אדם רודף אחרי מצוות ה' כי מה' תוצאות חיים, כל שכן וקל וחומר בימים האלה ובזמן הזה, כי עדיין משפט האדם תלוי ועומד עד יום החתימה בהושענא רבה, כי אז ספרי חיים וספרי מתים לפניו פתוחים, ואז נכתבים ונחתמים בטבעת המלך לכן ראוי לרדוף אחר המצוות האלו **שסגולתם להוסיף חיים, ואז בודאי יזכה להחתם בספר חיים טובים, הן מצד המצוה אשר פעל ועשה להכריע כף זכותו, והן מצד **שסגולתם היא להוסיף חיים**. ועל כן באו המצות האלו בחג הקדוש הזה, כי מטובו הגדול חיינו ואלהינו מרחם, למען נזכה ונחיה ונירש טובה וברכה על ידי התעסקות בהם, ולקיימם בכל פרטיהם ודקדוקיהם ובאופן הנאות שבהם וישיגו אורחות חיים".**

והגאון אדמו"ר מדז'יקוב ז"ל בספרו עטרת ישועה מועדים (ליום ב' דסוכות) כתב: "גילו לנו המקובלים אשר בחג הסוכות, על ידי הלולב ומינוי ממשיכים החיים הגמורים [עיין בשער הכוונות דרוש ה' לחג הסוכות, ובפע"ח שער הלולב פ"א, ובאמרי נועם מועדים ח"ב מאמר ז' להור"ר ד"ה בפסוק חיים שאל ממך] וכו', גם לולב עולה חיים, אתרוג בגימטריא תור"ה אשר כתיב בה עץ חיים היא, ערבה גימטריא זר"ע כטעם יראה זרע יאריך ימים, הדס נחשב למספר חיים"ם ודוק. [ואני יעקב הקטן מוסיף שראיתי כי "תיבות אתרוג לולב הדס ערבה", עולים בגימטריא "מצוה זו סגולה לאריכות ימים" ודוק היטב].

יצר הרע הוא השטן הוא מלאך המות (ב"ב ט"ז ב'), ובכלל אמרו מלאך המות מלא עינים (ע"ז כ' ב'), ומאי סמיות עין יש כאן, וכל כיוצא בזה, כי בדברים האלה שהם סתרי תורה יפה לי השתיקה ועיין בספר מלאכי עליון (דף רס"ה) עיין שם.

ודע כי אני נמשכתי אחר נוסח המדרש הנ"ל המודפס בספר "קריאי מועד" להושענא רבה, כמנהג בני ספרד ללמוד מדרש זה בליל הושענא רבה ושם הגירסה עינו כנ"ל, ואחר כך עיינתי בגוף דברי מדרש רבה (ווילנא) וראיתי ששם הגירסה עיניו ולא עינו וצ"ב. [מיהו במדרש דברים רבה דפוס ראשון, קושטא שנת ער"ב לפ"ק, אכן הגירסה עינו ולא עיניו, וגם בספר "קריאי מועד" להושענא רבה (דס"א ע"ב) דפוס ראשון, קושטא תצ"ו לפ"ק, הגירסה עינו ולא עיניו, וכדברי אאמו"ר שליט"א ודוק. **חזקיה**].

עוד דע כי רבינו מהרש"א ז"ל פירש וכן בלולב דהיינו שניענוע לולב ומיניו

עוצרים רוחות וטללים רעים, ולכאורה היה לו להזכיר שרש"י ז"ל לא פירש כן, אלא פירש וכן בלולב דהיינו דמוליך ומביא מעלה ומוריד כנ"ל, ועיין בספר ערוך לנר שם.

מפשוטו שהוא חץ מות נגד השטן הוא היצר הרע ודוק.

ודע כי רש"י גרס ופירש גירא **בעיניה** דשטנא לחץ בעיניו כנ"ל, אבל ראיתי הרבה נוסחאות תלמוד כתב יד ושם הגירסא גירא **בעינא** דשטנא ולא בעיניה, בלשון יחיד, כלומר חץ **בעינו** של השטן ולא בעיניו, ויש לי לפרש עם מאמרם במדרש דברים רבה (פי"א ס"י): "אמר לו הקב"ה לס"מ הבא נשמתו של משה, מיד שלף חרבו מתערו ועמד על משה, מיד קצף עליו משה ונטל את המטה בידו שחקוק בו שם המפורש ופגע בו בס"מ בכל כחו עד שנס מלפניו, ורץ אחריו [משה] בשם המפורש ונטל קרן הודו מבין עיניו ועיור את **עיניו**", ע"ש.

ומבואר בדברי רז"ל העמוקים הנסתרים וסתומים דלעיל שמשה עיור לשטן **עין אחת**, והיינו דאמר רב אחא בר יעקב דין גירא **בעינא** דשטנא שהרי הוא נשאר רק עם עין אחת, ועיין בחיבורי כנסת יעקב (קונטרס י' אות י"ב דף ר"מ) בענין רב אחא בר יעקב והשטן וצרף לכאן. [ואין לשאול מהו זה שאמרו שמשה רבינו ע"ה סימא עינו [או עיניו] דשטן כנ"ל, והרי ביומא (ס"ט ב') מבואר דאנשי כנסת הגדולה הם שסימו עיני יצר הרע ע"ש, הוא

סימן קז

לשון

כי יתר רפואות הסמים והמסעדים או העשבים, הנה הם רפואה מסופקת אם יתרפא בהם החולה אם לא, ואף אם יתרפא בהם אין כל כח רפואתם ותועלתם כי אם בהסרת החולי, אין בהם כח להוסיף על החיים, אבל מרפא הלשון אינה רפואה מסופקת כי אם רפואה

כתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שמות (הקדמה לפרשת יתרו): "שלמה המלך ע"ה הודיענו בכתוב הזה "מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר ברוח" (משלי ט"ו ד'), גודל התועלת הנמצא בלשון, כי הלשון מרפא חולי הנפש, ורפואתה עליונה על כל יתר הרפואות,

מעשה, כשמלאו לרבינו החפץ חיים זצ"ל שמונים שנה, קרא את נכדיו אליו ואמר להם בן שמונים שנה אנכי היום, הנה חברתי ספר חפץ חיים, והוא **רפואה בדוקה לאריכות ימים**, והנה ניקח למשל כאשר רופא נותן תרופה בדרך כלל התרופה עוזרת רק לחלק מהחולים, ואם הרופא מומחה אז היא עוזרת ליותר חולים, אמנם אם הרפואה אינה פועלת אזי אומרים או שהרופא אינו טוב, או שהתרופה אינה בדוקה, והנה הקב"ה נתן תרופה לאריכות ימים מי האיש החפץ חיים נצור לשונך מרע וגו', ואילו ח"ו לא נהייתי זקן, היו מרגנים אחרי או שהרופא אינו טוב, או שהתרופה אינה מועילה, כעת ב"ה רואים שהרופא טוב והרפואה בדוקה" ע"ש.

ורבינו החפץ חיים ז"ל בספרו כבוד שמים (פ"ב אות ט"ז) כתב: "בלשון הרע שהאדם מדבר, הוא מעורר דין על עצמו, כדאמרו במדרש משלי (פרק י"א) ודורש רעה תבואנו, אם ראית אדם שהוא מדבר רעה על חברו, אף מלאכי השרת מדברין עליו רעות וחנופה לפני הקב"ה. כמה דאת אומר ישוב עמלו בראשו וגו', ואם ראית אדם שהוא מדבר טוב על חברו, אף מלאכי השרת מדברין עליו זכות טוב לפני הקב"ה. הדא היא דכתיב וחנותי את אשר אחון".

ומה שאמר המדרש "אף מלאכי השרת מדברין עליו רעות וחנופה", לא הבנתי היטב מהו ביאור "חנופה" שהמלאכים מדברים עליו, דגדר חנופה "האומר לרשע צדיק אתה" עיין בספר שערי תשובה (ש"ג אות קפ"ז ואילך) ומה שייך כאן, ועיין.

ודאית, וגם **יש בה כח להוסיף על חיי האדם**, **היא עץ החיים והחיים דבקים עמה**. וסלף בה שבר ברוח, כשם שרפואת הלשון על כל יתר הרפואות, כן החולי המגיע מן הלשון, והוא הבזיון והלעג והליצנות, שאדם מבזה את חברו ומלעיג ומתלוצץ עליו או מלבין פניו, ומפורש אמרו רז"ל המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא" עכ"ל.

ובתב בספר פלא יועץ (ערך שיחה): "כתיב מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע, רוצה לומר שמי שמתגבר על יצרו ונוצר לשונו מרע דהיינו דברים בטלים, שהוא כמוציא שז"ל שנקרא רע, הוא ראוי שיקרא איש, מאחר שגובר על יצרו ואינו מדבר בשעה שיצרו מפתהו, החפץ חיים רוצה לומר ששמירת הלשון גורם דבקות באלהיו שהוא עיקר החיים, אוהב ימים לראות טוב, העולם הבא נצור הוא מגזרת מצור דהיינו חומה להורות על השמירה גדולה שצריך להשמר".

ומצאתי במדרש פתרון תורה (פרשת מצורע דף מ"ה): "מי שלא יספר לשון הרע, ומי שישמור נפשו ולשונו, זוכה שיחיה שנים הרבה, ויראה טובה, ככתוב מי האיש החפץ חיים, ועיין לגאון רבי חיים פאלאג'י בספר נפש חיים (מערכת ח' אות ג') בענין מי שאינו מדבר לשון הרע יאריך ימים וככתוב מי האיש החפץ ימים ע"ש.

ובתב הרה"ג שמחה בונים נויפלד ז"ל בספרו בספר באר שמחה (דף תס"ג סימן תל"ב): "שמע מאיש זקן בארה"ב שהיה נוכח באותה

חידושי סוגיות

(יומא ג' א', ג' ב', ד' ב')

בענין קרבנות יום שמיני למילואים

[כנסת יעקב עמוד רב אות ו]

ולהוציא ולצמצם כל לשונו בענין שלא יסור
 בו דבר מיותר אפילו אות אחת, כי כל דבריו
 במשקל ובמספר ובמדה, והג"ר עזריה פיג"ו
 ז"ל בהקדמת ספרו גדולי תרומה כתב: "התייר
 הגדול רבן של ישראל הרמב"ן ז"ל, וכבר נודע
 מעוצם הפלגת חכמתו יותר ממה שהפה יכול
 לדבר, וכמה וכמה צריך להעמיק בכל דבריו
 הנאמרים באמת ובשיעור ובדקדוק עצום ונורא
 מאד", והארכתי בזה מפי ספרים וסופרים
 בחבורי ברית יעקב (סימן ב' הערה ט' דף ט"ל)
 ע"ש, אם כן יש לנו להבין מאי האי שכתב
 הרמב"ן ז"ל שקרבן חטאת אהרן ביום השמיני
 למילואים וקרבן חטאת ישראל אז היה כקרבנם
 ביום הכיפורים, דבשלמא גבי ישראל אכן הוא
 ממש אותו קרבן שעיר עזים לחטאת, אבל גבי
 אהרן הלא אינו כן שביום השמיני למילואים
 הקריב עגל, ואילו ביום הכיפורים היה הקרבן
 פר ולא עגל כמפורש בתורה (שם פרק ט"ז), וכן
 שאלני תלמיד ישיבתנו היקר ה' יוסף קהלני
 נ"י. ונלע"ד בס"ד דאין כוונת הרמב"ן ז"ל
 שזה ממש כפשוטו אלא דעגל הוא מינו דפר
 ושור בן יומו קרוי שור, וכעין אומרם ז"ל נמי
 גבי פרה אדומה: "תבא פרה ותכפר על העגל",
 והובא בפירוש רש"י ז"ל לתורה במדבר (י"ט
 כ"ב), ושפיר יש לומר דשוה קרבן אהרן ביום
 השמיני למילואים לקרבנו ביום הכיפורים.

ונוברתי בס"ד מתלמוד ערוך ראה לרמב"ן
 ז"ל, והוא דעיין יומא (ג' א'): "דנין
 פר אחד ואיל אחד מפר אחד ואיל אחד",

ויקרא (ט' ב'): "ויאמר אל אהרן קח לך עגל
 בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים"
 וגו', ושם (פסוק ג'): "ואל בני ישראל תדבר
 לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני
 שנה תמימים לעולה ושור ואיל לשלמים לזבח
 לפני ה' ומנחה וגו'", והנה אונקלוס גבי קרבן
 אהרן תרגם: "ואיל לעולה ודכר לעלתא",
 וכיוצא בזה שם גבי קרבן בני ישראל תרגם:
 "ושור ואיל לשלמים, ותור ודכר, אבל ראיתי
 דבר פלא בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל
 שם שגבי קרבן אהרן אכן תרגם: "ואיל לעולה
 ודכר לעלתא", אבל גבי קרבן בני ישראל
 תרגם: "ושור ואיל ותור ואימר", וזה תרגום
 של כבש ולא של איל וכמפורש במקומות אין
 מספר ולדוגמא עיין בתרגום יונתן ויקרא (א' י'
 ושם ג' ז') ועוד הרבה, ולא ידעתי מדוע תרגם
 כאן כך וצל"ע רב.

ובהיותי בענין זה אכתוב עוד הערה אחת
 בנדון דידן. והוא שראיתי בפירוש
 התורה לרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל (שם פסוק ב')
 שכתב: "והנה קרבן אהרן כקרבנו ביום
 הכפורים בשוה וחטאת העם כחטאתם ביום
 הכפורים שעיר עזים אחד לחטאת וכך אמרו
 ז"ל שהעגל הזה לכפר על מעשה העגל" עכ"ל.
 והנה אחר שקבלה בידנו שבדברי רבינו הגדול
 הרמב"ן ז"ל צריך לדקדק למאוד מאוד וכדברי
 גאון קסטיליה רבינו יצחק קנפנטון ז"ל בספרו
 דרכי התלמוד (דף ס'): "ובחדושי הרמב"ן ז"ל
 צריך אתה לעיין בעיין דק היטב ולהשתדל

רצונו לומר דוגמא, ולעיל נתבאר שיום שמיני למילואים היה דוגמת יום הכפורים גם במה שאמרו קח לך משלך, וכל כך למה לפי שאהרן בא לכפר על מעשה העגל, הרי שבעיקר תירוצינו זכינו לדעתו ז"ל, אבל ת"ל אנו הוספנו הרבה על דבריו וכמשנ"ת בס"ד.

ואכתוב עוד הערה קטנה בהאי מילתא, דבמקרא שם (פסוק ז') איתא: "ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך וגו', ודרשו רבותינו ז"ל שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש לכך נבחרת", כאומרם בתורת כהנים שם ועיין נמי בתרגום יונתן שם, והובא בפירוש רש"י ז"ל ועיין גם בדברי היקרים של הרמב"ן ז"ל שם, הרי שהיה משה מזוז לאהרן שיקריב הקרבן, ונ"ל בס"ד דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא שהטעמים על ויאמר משה הם אזלא גריש (ולבני אשכנז נקראים קדמא ואזלא), והיינו ממש כדרשתם שהיה משה מזוזו ודוק, ונכון בס"ד.

ופירש רש"י ז"ל: "דנין פר אחד ואיל אחד, עבודת מוסף יום הכיפורים פר אחד ואיל אחד, ועבודת שמיני למילואים פר אחד ואיל אחד דכתיב קח לך **עגל** בן בקר לחטאת" וגו', וכן פירש חד מקמאי ז"ל ונדפס באוצר הגאונים ליומא שם (דף ס"ח) ע"ש. הרי לנו דאף תלמודא דידן קרי לקרבן אהרן דיום שמיני דמילואים פר, ומצאתי בפירוש רבינו אליקים ליומא שם שכה כתב: "ואף על גב דלא כתיב (במילואים) אלא עגל, מין פר מיהא קא חשיב ולא דייק [בין] עגל לפר" והדברים מפורשים וכדכתיבנא בס"ד. [ועיין לרבינו תם ז"ל בספר הישר שלו (סימן ש"ג), מה שהקשה על פירוש רש"י ז"ל, וכן הוא שם בתוספות ישנים בשמו, אבל כבר רבינו הריטב"א ז"ל יצא לישע פירוש רש"י וטען רבות על פירוש רבינו תם ז"ל ואסיק כרש"י ע"ש ואכמ"ל].

ובא לידי חיבור יקר על ספר ויקרא בשם שם עולם (נדפס פעם ראשונה בורשא תרל"ט) וראיתי שם (דע"ג סע"ב) שגם הוא עמד בדברי הרמב"ן וכה כתב: "מה שכתב הרמב"ן בשווה,

בענין שמן המשחה

[תורת יעקב סי' עט]

ובמסכת יומא (ג' רע"ב): "קח לך משלך ועשה לך משלך, ויקחו אליך משל ציבור דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר בין קח לך בין ויקחו אליך משל ציבור, ומה תלמוד לומר קח לך כביכול משלך אני רוצה יותר משלהם, וכו', עד כאן לא פליגי אלא בקיחות דעלמא ועשיות דעלמא, קיחות דעלמא קח לך סמים" וכו', עיין בסוגיא. נמצא לפי זה דלרבי יאשיה דדריש **קח לך משלך**, אם כן בקטורת דכתיב קח לך סמים צריכה היא להיות משל משה דוקא.

שמות (ל' כ"ב) בפרשת שמן המשחה כתוב: "וידבר ה' אל משה לאמר ואתה קח לך בשמים ראש, מור דרור וגו' וקנמן בשם וגו' וקנה בשם וגו', וקדה וגו', ושמן זית הין וגו' ועשית אותו שמן משחת קודש".

ועוד שם (ל' ל"ד) בפרשת מעשה הקטורת כתוב: "ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבונה זכה וגו', ועשית אותה קטורת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קודש".

אין לומר ולתרוץ כמו גבי הקטורת דהכוונה לשמן המשחה דדורות שזה יהיה משל ישראל והנשיאים, שהרי שמן המשחה נעשה רק פעם אחת בימיו של משה והוא היה לדורות כאומרם בכריתות (ה' ב') ועיין רמב"ם הלכות כלי מקדש (פ"א ה"ה), וככתוב כל זאת בהגהות הגאון רש"ש ליומא שם, וכן כתב הגאון נצ"ב ז"ל בביאורו העמק דבר שמות (ל' כ"ג), ועיין גם בספר תורה תמימה שמות שם.

ונראה לי בס"ד להעיר ולהרגיש קצת בדברי קדשם ז"ל, דהא דלא הביאו מקרא המוקדם דשמן המשחה ואתה קח לך בשמים ראש, כי אפשר שכל המחלוקת בין רבי יאשיה ורבי יונתן אם לשון קח לך פירושו משלך או לא, היא רק כשכתוב קח לך גרידא, כההיא דקטורת, אבל כאן בשמן המשחה דכתוב **ואתה** קח לך, כולי עלמא גם רבי יונתן יודה לרבי יאשיה דבעינן משל משה, ולכן לא הזכיר התלמוד לקרא דשמן המשחה הקודם והביא רק מקרא דקטורת.

עוד יש להעיר דלפי פירוש הני גאוני רב רבי ז"ל יוצא דאם הבשמים לקטורת הסמים, הביאו בני ישראל לא עבור הקטורת דעשה משה לצורך המשכן, אלא רק לקטורת דשל דורות, ותמוה שבשעה שמתנדבים לצורך משכן משה, יביאו קטורת עבור הדורות הבאים, ומדוע רק פרט זה יצא מן הכלל דשאר הדברים שהתנדבו היה לצורך משכן משה, ואילו קטורת עבור הדורות הבאים, ואם משום דקטורת כליא וצריכים לכל השנים אף השנים הבאות, אטו אין שאר דברים שכלים (כבגדי כהונה) ומדוע לא התנדבו גם אותם לצורך השנים הבאות, ועיין בה.

ובני בכורי יקירי אהובי חו"ב רבי אברהם אליעזר נר"ו הראני דברי הגאון רבינו

ויש להבין תרתי, חדא מדוע רבי יאשיה הביא קרא **דקטורת** קח לך סמים נטף וגו', והיה לו להביא מפסוק היותר מוקדם מקרא **דשמן המשחה** ואתה קח לך בשמים ראש.

ותו יש להבין שהרי מפורש במקראות שהן את **שמן המשחה והן את הקטורת** הביאו גם בני ישראל ולא רק משה, וככתוב בספר שמות (כ"ה ג' ו'): "וזאת התרומה אשר תקחו **מאתם** זהב וגו' בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים".

ועוד שם (ל"ה ח'): "**קחו מאתכם** תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' וגו' ושמן למאור **ובשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים**".

ועוד שם (ל"ה כ"ז): "והנשיאים הביאו את אבני השם וגו', ואת הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים".

ואם כן תקשה לך לכאורה איך אפשר לומר אליבא דהתנא רבי יאשיה דקטורת באה רק משל משה רבינו ע"ה.

ומצאתי שכבר עמדו בדבר גאוני בתראי ז"ל, ותירצו דמאי דקאמר רבי יאשיה דקח לך האמור בקטורת, היינו על **מעשה הקטורת הראשון** שהיה במשכן שעשה משה רבינו, זה היה צריך להיות משל משה, אבל **לדורות** אכן היתה הקטורת באה משל כלל ישראל, והיינו דכתוב במקראות שקטורת הביאו ישראל והנשיאים, שהיא לצורך הקטורת של **הדורות הבאים** ודוק.

והשתא דאתינן להכי, מדוקדק הא דתלמודא אייתי קרא דקח לך **דקטורת** ולא אייתי קרא קח לך **דשמן המשחה** דקדים ליה, שהרי שמן המשחה הביאו גם ישראל והנשיאים וכנזכר במקראות לעיל, ושם גבי שמן המשחה

שהביאו בדרת המן, והרי המן היה בזכות משה כמו שאמרו בתענית (ט' א'), ולכן הוי כמו שלקח מעצמו". ודברי פי חכם חן ושפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו זיע"א.

אלא שלכאורה יש להרגיש בדברות קדשו ז"ל, חדא דהדרשה ביומא שם שהנשאים דהיינו העננים הביאו היא דרשת **רבי יונתן**, ואנן קיימינן בדעת החולק עליו הוא **רבי יאשיה** דאמר כל מקום שנאמר קח לך היינו משלך, ונצטרך לומר דרבי יאשיה סובר בהא כרבי יונתן דהנשאים היינו עננים הביאו.

ותו לפי דרכו ז"ל דמכח המן שירד בזכות משה מיקרי כמו משל עצמו, טפי היה לו להביא מדברי הספרי (פרשת בהעלותך פסקא פ"ט): "כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הצטרכה אשה למיני בשמים אלא **מן המן** היתה מתקשטת", הרי שהמן עצמו היה לבושם, אך ביומא (שם) אמרו שעם המן ירדו גם תכשיטי נשים ופירש רש"י: "בשמים שהיו דוכות במדוכה ומתקשטות בהן להיות ריחן ערב לבעליהן", ועיין בפירוש זרע אברהם לספרי שם. ועיין.

יצחק אברבנאל ז"ל בביאורו לתורה (שם ל"ד) שכה כתב: "ויאמר ה' אל משה קח לך סמים, אחר שצוה על שמן המשחה צוה על הקטורת אבל לא אמר בה **ואתה** קח לך כאשר אמר בשמן המשחה, לפי שלא היה מחוייב שתעשה מלאכת הקטורת על ידי משה אלא שיצוה לעשותו כן" עכ"ל.

והא לא אתיא כרבי יאשיה וכן"ל, ומדבריו יש אסמכתא וסעד למאי דכתיבנא דבשמן המשחה אף רבי יונתן יודה דאינה באה אלא משל משה דהתם שאני דכתיב **ואתה** קח לך, ועיין עוד בדברי רבי יצחק אברבנאל ז"ל בביאורו לפרשת שמן המשחה (שם פסוק כ"ב) ודוק היטב.

ולכהן הגדול מאחיו רבינו הגאון האמיתי רבי מאיר שמחה זצ"ל ראיתי בספרו המופלא משך חכמה שמות (ל' ל"ד) שכה כתב: "קח לך סמים, אמרו קח לך משלך יעויין יומא (ג' ב'), ובפרשת ויקהל אמר והנשאים הביאו את הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטרת הסמים, ולא נזכר שהם הביאו למשה, ונראה על פי מאי דדריש ביומא (ע"ה סע"א) והנשאים הביאו הנשאים ממש שהם העננים

בענין קריעת ים סוף

[תורת יעקב סי' סא]

להם הים ביחד ליעשות להם בתוכו שביל ארוך מתחילתו ועד סופו, אלא מעט מעט, כי הים היה נס מפניהם, ומדי עוברים היו רואים הים [נקרע כנצ"ל] לעיניהם, וכן אמר דוד הים ראה וינוס" עכ"ל.

ועוד כתב רבינו בחיי ז"ל בביאורו שם (י"ג י"ז): "ודע כי כל עניני ישראל ומקריהם במדבר הכל היה נסיון גמור כדי שיגדלו נפשם

אלול תשנ"ד.

שמות (י"ד כ"ט): "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, והמים להם חומה מימנם ומשמאלם".

ומצאתי חידוש נפלא, לחד מתקיפי קמאי מר ניהו רבה רבינו בחיי ז"ל בפירושו המופלא לתורה שמות (בדרשה בריש פרשת בשלח) שכה כתב: "ענין קריעת ים סוף, **שלא נקרע**

נקרעו המים לגמרי לפני ישראל ונהיה שביל בתוך המים מקצה האחד עד השני ובני ישראל הלכו בו ביבשה בתוך המים, דרך משמעות ושימוש לשון "שביל" כנודע. [לדוגמא בעלמא עיין בבא בתרא (ט"ז א'), ורשב"ם (שם נ"ה ב') ועוד הרבה לאין מספר].

וצריך לדחוק אליבא דרבינו בחיי ז"ל דשביל דמשה אין הכוונה שנעשה בבת אחת אלא שגם שם תוך כדי הליכה נתהווה ונעשה, אלא שהדבר הזה צריך עוד סעד וראיה, ועיין.

והשתא לפי דברי רבינו בחיי ז"ל הללו אולי יש לפרש "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך המים", דהיינו הלכו ביבשה שנעשית תוך כדי הליכתם בים, והמים להם חומה מימנם ומשמאלם ודוק. ועיין.

השכלית במדרגות הבטחון שהוא שורש האמונה כדי שיהיו ראויים לקבל התורה, ולסיבה זו **קרע להם את הים מידי עוברם בתוכו, ולא בבת אחת**, וכזאת כתב רבינו בחיי ז"ל גם בפירושו למסכת אבות (פ"ה מ"ג) ע"ש. **אלא** שלכאורה יש לי להעיר על ביאור מחודש ומופלא זה של רבינו בחיי ז"ל, דהנה עיין במסכת יומא (ד' ב'): "רבי אלעזר רמי כתיב ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן, וכתיב ויבא משה בתוך הענן, מלמד שתפסו הקב"ה למשה והביאו בענן, דבי רבי ישמעאל תנא נאמר כאן בתוך, ונאמר להלן בתוך ויבאו בני ישראל בתוך הים, מה להלן שביל דכתיב והמים להם חומה, אף כאן שביל".

ופשט הדברים מורה דבעת קריעת ים סוף